



CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/59/2001

POLACY O BEZROBOCIU I BEZROBOTNYCH. BEZROBOTNI O SOBIE

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MAJ 2001

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

SPIS TREŚCI

I. BEZROBOCIE I BEZROBOTNI W OPINII SPOŁECZNEJ	2
1. Doświadczanie bezrobocia w gospodarstwach domowych	2
2. Poczucie zagrożenia utratą pracy	4
3. Stosunek do bezrobocia	7
4. Stereotypy bezrobotnych	10
II. BEZROBOTNI O SOBIE	17
1. Kim są bezrobotni, dlaczego i jak długo nie mają pracy?	17
2. Sposoby poszukiwania pracy	20
3. Źródła utrzymania	22
4. Posiadane umiejętności i mobilność zawodowa	24
5. Blaski i cienie życia codziennego	25

W Polsce minęły już czasy, kiedy o bezrobociu mówiło się jako o zjawisku nowym, które wraz z pojawieniem się gospodarki rynkowej stało się swoistym „szokiem” dla społeczeństwa. Bezrobocie, ze względu na rozszerzający się zasięg oraz dające się już odczuć negatywne skutki, należy obecnie do głównych problemów społecznych, coraz częściej poruszanych nie tylko w dyskusjach publicznych, ale i w prywatnych rozmowach.

Obraz bezrobocia i bezrobotnych, jaki wyłania się z wyników kwietniowego sondażu¹, został ukształtowany pod wpływem obserwacji zjawiska trwającego już ponad dziesięć lat. Często na wizerunek ten składają się własne doświadczenia ankietowanych. Wśród ogółu respondentów objętych naszym sondażem bezrobotni stanowią 16%. Jest to wskaźnik zbliżony z oficjalnymi danymi dotyczącymi aktualnego poziomu bezrobocia w kraju - w marcu br. stopa bezrobocia wynosiła 15,9%. Oprócz tych, którzy obecnie są bezrobotni, łącznie 17% respondentów deklaruje, że w przeszłości przez krótszy (11%) lub dłuższy czas (6%) nie mieli pracy. Ponadto z wypowiedzi ankietowanych wynika, że w co czwartym (26%) gospodarstwie domowym jest przynajmniej jeden bezrobotny, a w co trzecim (35%) w ciągu ostatnich pięciu lat bezrobocie dotknęło kogoś z członków rodziny. Zjawisko to ma więc coraz większy zasięg, co nie pozostaje bez wpływu na kształtowanie się społecznego stosunku do niego, oceny własnych szans na rynku pracy czy wizerunku bezrobotnych. Jednocześnie pozwala dotknąć problemów życia codziennego samych bezrobotnych, ich zmagania z poszukiwaniem pracy, kondycji materialnej i samopoczucia psychicznego.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (131) przeprowadzono w dniach od 6 do 9 kwietnia 2001 roku na liczącej 1036 osób reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłej ludności Polski.

BEZROBOCIE I BEZROBOTNI W OPINII SPOŁECZNEJ

Z naszych badań wynika, że możliwość utraty pracy należy do największych osobistych zagrożeń Polaków. W styczniu 2001 roku co trzeci ankietowany (32%) wśród osobistych lęków i obaw wymieniał sprawy związane z utrzymaniem lub uzyskaniem zatrudnienia. Obawy przed bezrobociem lub możliwością utraty pracy (przez respondenta lub kogoś z rodziny) wymieniane są niemal równie często jak obawy związane ze zdrowiem (35%) oraz niepokój o byt materialny rodziny (34%), które od lat niezmiennie stanowią czołówkę największych osobistych lęków i trosk Polaków². Najnowsze wyniki badań w pełni potwierdzają poczucie zagrożenia związane z trudną sytuacją na rynku pracy.

Doświadczenie bezrobocia w gospodarstwach domowych

W chwili przeprowadzania badań mniej więcej w co czwartym gospodarstwie domowym (26%) był co najmniej jeden bezrobotny, a w co trzecim (35%) w ciągu ostatnich pięciu lat doświadczył bezrobocia ktoś z najbliższej rodziny.

Definicję bezrobotnego pozostawiliśmy respondentom. Odnotowany przez nas rozmiar tego zjawiska i opinie o nim wynikają więc z subiektywnych przekonań ankietowanych i z przyjętych przez nich kryteriów. Nie ma jednak wątpliwości, że w potocznym rozumieniu bezrobocie oznacza brak pracy dla osoby w wieku aktywności zawodowej, która chce pracować i czyni starania, aby podjąć pracę.

² Por. komunikat CBOS, „Nadzieje i obawy Polaków w 2001 roku”, luty 2001 (opr. Krzysztof Pankowski).

Tabela 1

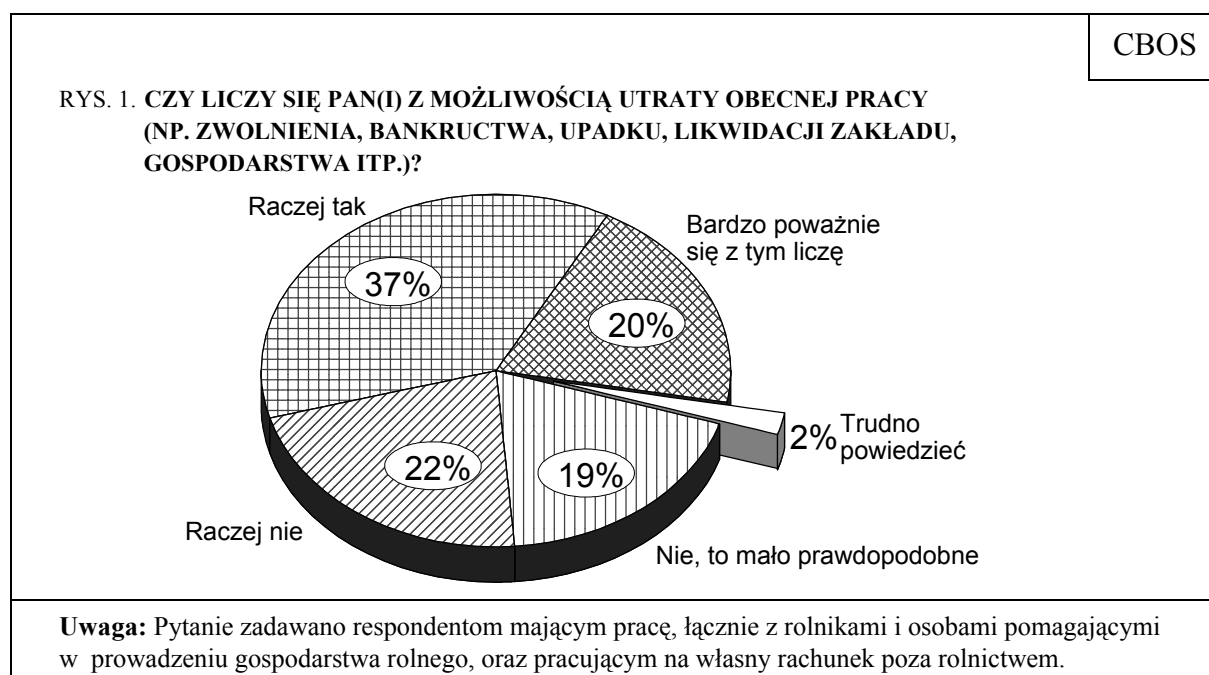
Grupy społeczno-demograficzne	Czy ktoś z Pana(i) gospodarstwa domowego jest obecnie bezrobotny?	Czy ktoś z Pana(i) gospodarstwa domowego był bezrobotny w ciągu ostatnich 5 lat?
	Odsetki odpowiedzi twierdzących	
OGÓLEM	26	35
Wiek		
18-24	27	40
25-34	32	43
35-44	20	35
45-54	35	40
55-64	24	24
65 lat i więcej	17	21
Miejsce zamieszkania		
Wieś	30	36
Miasto do 20 tysięcy mieszkańców	31	45
Miasto od 20 do 100	27	36
Miasto od 101 do 500	20	25
Miasto 501 tysięcy mieszkańców i więcej	21	35
Wykształcenie		
Podstawowe	31	37
Zasadnicze zawodowe	30	41
Średnie	22	30
Wyższe	19	26
Ocena własnych warunków materialnych		
Złe	39	45
Średnie	23	33
Dobre	13	21

Ogólnie można stwierdzić, że „bezrobocie nie wybiera”, dotyczy - choć w różnym stopniu - członków rodzin respondentów wywodzących się ze wszystkich środowisk społecznych i demograficznych. Częściej dotyka gospodarstwa ankietowanych mniej wykształconych, z małych miejscowości. Oczywiście silnie wiąże się ze złymi ocenami własnych warunków materialnych. Warto zaznaczyć, że przedstawione dane dotyczą bezrobocia wśród wszystkich członków gospodarstw, a nie tylko samych badanych. Stanowią więc ilustrację rozmiaru bezpośredniego lub pośredniego doświadczania bezrobocia w polskich rodzinach.

Poczucie zagrożenia utratą pracy

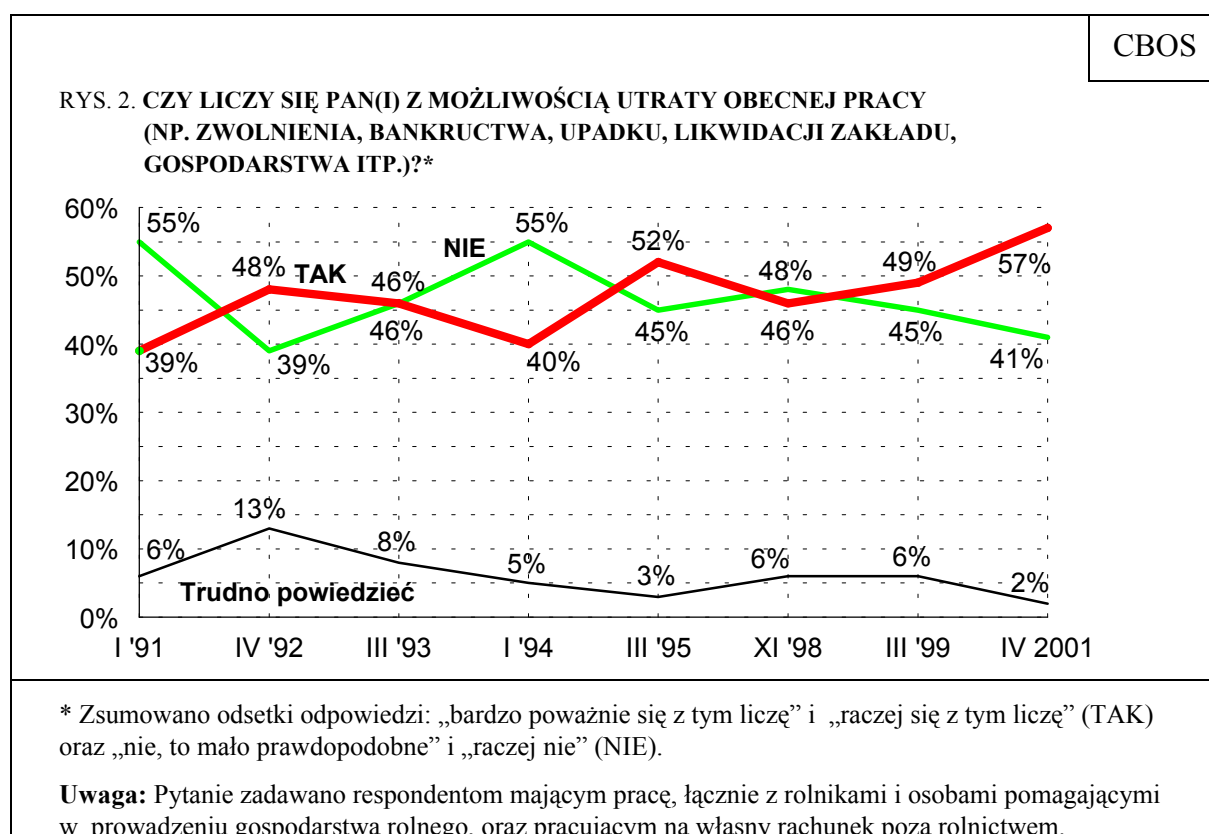
Od wielu lat utrzymuje się niemal powszechne przekonanie, że w Polsce trudno jest znaleźć pracę. Jednak obecnie obawy dotyczące utrzymania dotychczasowego źródła dochodów lub znalezienia ekwiwalentnej pracy, dającej podobne dochody, osiągnęły nienotowany wcześniej poziom.

Ponad połowa ankietowanych (57%) mających pracę przynoszącą stałe dochody zarówno z zatrudnienia, jak i z własnej działalności gospodarczej, także rolniczej, obawia się jej utraty, w tym co piąty (20%) poważnie liczy się z taką ewentualnością. Odsetki osób wyraźnie zagrożonych utratą źródła utrzymania i całkowicie wolnych od tych lęków są niemal takie same (20% wobec 19%). Bardzo poważne obawy związane z możliwością utraty pracy częściej niż inni mają mieszkańcy małych miast, liczących do 20 tysięcy ludności (38%), a także ankietowani z wykształceniem zasadniczym zawodowym (26%), zwłaszcza zaś robotnicy wykwalifikowani (41%).



Obecny poziom obaw związanych z możliwością utraty zatrudnienia jest najwyższy ze wszystkich odnotowanych od początku roku 1991.

W latach 1992 - 1994 poczucie zagrożenia utratą pracy stopniowo malało. W roku 1995 nastąpił wzrost obaw - wówczas częściej niż co drugi pracownik (52%) liczył się z możliwością utraty źródła utrzymania. W latach następnych obserwowaliśmy spadek poczucia zagrożenia w tej dziedzinie (w stosunku do roku 1995), chociaż poziom obaw nadal był wysoki, zbliżony do odnotowanego w pierwszych latach transformacji (1992 - 1993), kiedy to bezrobocie w Polsce było zjawiskiem całkowicie nowym.



Od ostatniego pomiaru z roku 1998 wzrosło też przekonanie o istnieniu problemów ze znalezieniem pracy zapewniającej dochody podobne do uzyskiwanych obecnie. W latach 1992 - 1998 również utrzymywał się wysoki poziom obaw, jednak można było zauważyć tendencję do przesuwania się akcentu ze zdecydowanie (*bardzo trudno*) na umiarkowanie (*raczej*

trudno) negatywną ocenę własnych możliwości na rynku pracy. Obecnie nie tylko wzrosło poczucie zagrożenia w tej sferze, ale też osoby oceniające jako *bardzo trudne* znalezienie ekwiwalentnej pracy wyraźnie przeważają na deklarującymi umiarkowane obawy (*raczej trudne*).

Tabela 2

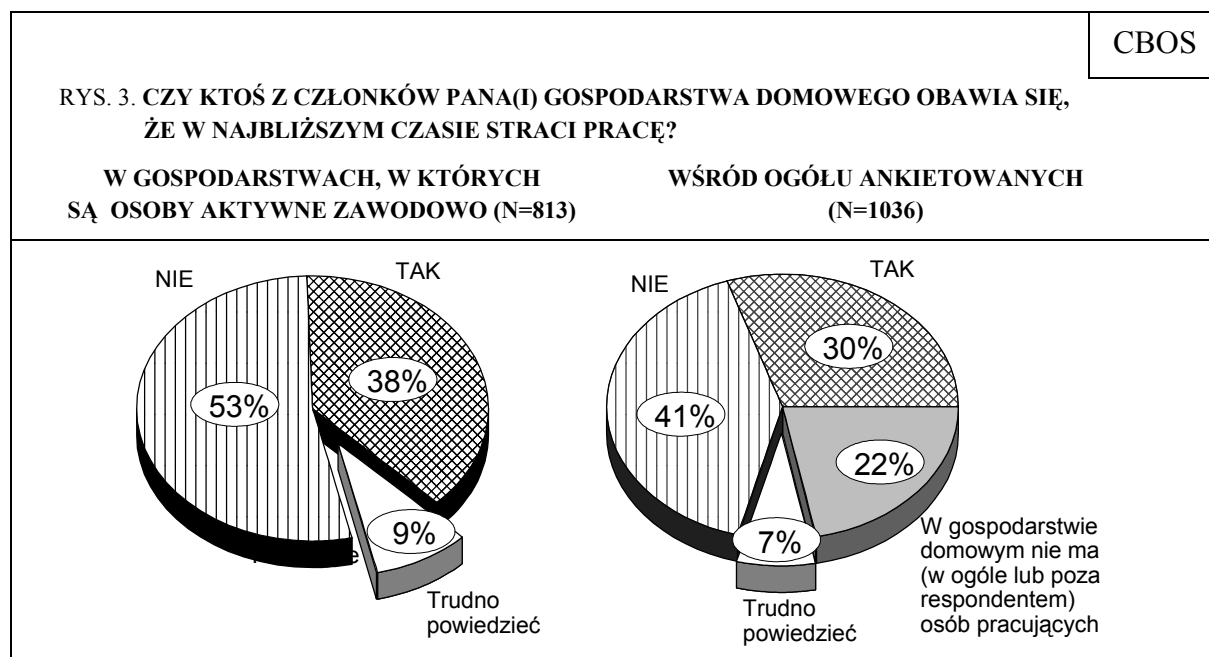
Proszę powiedzieć, czy znalezienie innej pracy, dającej podobne dochody, byłoby dla Pana(i) łatwe czy też trudne?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	IV 1992 N=809	III 1995 N=548	XI 1998 N=544	IV 2001 N=502
	w procentach			
Bardzo łatwe	3	3	3	4
Raczej łatwe	8	14	19	11
Raczej trudne	30	38	43	34
Bardzo trudne	47	40	30	48
Trudno powiedzieć	12	5	5	2

Uwaga: Pytanie zadawano respondentom mającym pracę, łącznie z rolnikami i osobami pomagającymi w prowadzeniu gospodarstwa rolnego, oraz pracującym na własny rachunek poza rolnictwem.

Ogólnie można stwierdzić, że pewnością swoich szans na znalezienie pracy wyróżniają się ludzie najmłodszy (37%), dobrze wykształceni (33%), przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (32%) oraz mieszkańcy wielkich miast (31%) - w każdej z tych grup około jednej trzeciej pytanych udzieliło odpowiedzi *bardzo łatwo* i *raczej łatwo* łącznie.

Poczucie niepewności własnych szans na rynku pracy - choć bardzo zróżnicowane ze względu na cechy społeczno-demograficzne - odnosi się w znacznej mierze do wszystkich grup wyodrębnionych przez te cechy. Od obaw dotyczących znalezienia innej pracy dającej podobne dochody nie są wolni także wysoko kwalifikowani specjaliści i ludzie wykształceni, którzy spośród wszystkich grup zawodowych wykazują relatywnie największy optymizm w ocenie swoich szans. Mimo to 59% ankietowanych z wyższym wykształceniem i aż 63% przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji stwierdza, że znalezienie takiej pracy byłoby dla nich trudne (*bardzo trudne* i *raczej trudne* łącznie).

Poczucie braku pewności zatrudnienia i zagrożenie własnych szans na rynku pracy wzmacnia fakt, że - niezależnie od osobistej sytuacji zawodowej ankietowanych - w niemal dwóch piątych gospodarstw domowych, w których są osoby aktywne zawodowo (38%), ktoś (poza respondentem) z obecnie zatrudnionych obawia się utraty pracy.



Obawy związane z utratą stałego dochodu innych członków rodziny najczęściej deklarują ci ankietowani, którzy i tak znajdują się w najtrudniejszej sytuacji: sami są bezrobotni (52%), negatywnie oceniają warunki materialne swoich rodzin (51%) oraz osiągają najniższe dochody (56%). Trzeba jednak podkreślić, że tego typu obawy występują znacznie rzadziej niż w odniesieniu do samych respondentów.

Stosunek do bezrobocia

Od pierwszych pomiarów wykonanych na początku lat dziewięćdziesiątych bezrobocie było przez większość badanych postrzegane jako zjawisko negatywne. Obecne nastroje związane z poczuciem własnego bezpieczeństwa na rynku pracy oraz brak pewności zatrudnienia innych członków rodziny jeszcze zwiększyły poziom dezaprobaty występowania tego zjawiska w Polsce. Skala bezrobocia i jego społeczna dotkliwość powodują, że co drugi

Polak uważa, iż do bezrobocia nie wolno dopuszczać pod żadnym pozorem. Szczególnie krytycznie oceniają ten problem respondenci bierni zawodowo (59%), do których zaliczane są także osoby bezrobotne i poszukujące pracy po zakończeniu edukacji. Ogólnie można stwierdzić, że bez względu na stosunek do zatrudnienia istnieje powszechna dezaprobatą występowania tego zjawiska w Polsce, a różnice polegają tylko na położeniu akcentu na całkowitą likwidację bezrobocia bądź walkę z jego istnieniem, ale nie za wszelką cenę.

Tabela 3

Czy, Pana(i) zdaniem, bezrobocie jest zjawiskiem:	Odpowiedzi respondentów:		Ogółem
	aktywnych zawodowo*	biernych zawodowo	
	w procentach		
- do którego pod żadnym pozorem nie wolno dopuszczać	42	59	50
- z którym należy walczyć, ale nie za każdą cenę	48	34	41
- z którym trzeba się pogodzić	2	3	2
- normalnym w zdrowej gospodarce	7	2	4
- pożytecznym dla gospodarki	0	0	0
Trudno powiedzieć	1	3	2

* Rolników i osoby pomagające w prowadzeniu gospodarstwa rolnego zaliczamy do kategorii osób mających pracę lub zajęcie przynoszące stały dochód (aktywnych zawodowo)

Respondenci pracujący zawodowo częściej niż ogół Polaków oraz częściej niż osoby biernie zawodowo uważają, że z bezrobociem należy walczyć, ale nie za każdą cenę. Jednak tylko nieliczni z nich uznają bezrobocie za zjawisko, z którym należy się pogodzić, lub normalne w zdrowej gospodarce. Ten ostatni pogląd częściej niż inni głoszą przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (16%), mieszkańcy wielkich miast (12%), pracownicy umysłowi niższego szczebla (12%), osoby z wyższym wykształceniem (11%). Przypomnijmy, że są to te same grupy społeczne, które mają relatywnie większą niż inne pewność zatrudnienia i pewność znalezienia ekwiwalentnej pracy.

Wyniki badań dotyczące stosunku do bezrobocia jako zjawiska ekonomicznego przeprowadzone w ostatniej dekadzie nie są w pełni porównywalne, ponieważ w latach 1995 i 1998 połączono możliwości odpowiedzi na pytanie w trzy szersze kategorie. Mimo pewnych zastrzeżeń co do porównywalności danych z tego okresu można zauważyć, że w latach 1992 - 1998 negatywne opinie o bezrobociu niewiele się zmieniały. Krytyka utrzymywała się w zasadzie na tym samym poziomie, natomiast stopniowo narastało pogodzenie się z tym zjawiskiem, jako czymś normalnym w gospodarce rynkowej. Obecnie poglądy na ten temat wyraźnie się zmieniły.

Tabela 4

Czy, Pana(i) zdaniem, bezrobocie jest zjawiskiem:	Wskazania respondentów według terminów badań			
	XI 1992	IV 1995*	IX 1998*	IV 2001
	w procentach			
- do którego pod żadnym pozorem nie wolno dopuszczać	38	68	64	50
- z którym należy walczyć, ale nie za każdą cenę	30			41
- z którym trzeba się pogodzić	11	27	30	2
- normalnym w zdrowej gospodarce	9			4
- pożytecznym dla gospodarki	3	3	2	0
Trudno powiedzieć	9	3	4	2

W pełni porównywalne są tylko dane z lat 1992 i 2001. W latach 1995 i 1998 pytanie było identyczne, ale miało trzy możliwości odpowiedzi, które powstały z połączenia odpowiedzi wymienianych w roku 1992 w szersze kategorie (bezrobocie jest zjawiskiem: 1- do którego nie wolno dopuszczać, 2 - normalnym, z którym trzeba się pogodzić, oraz 3 - pożytecznym).

Zarówno w stosunku do notowań z roku 1992 (w pełni porównywalnych), jak i w zestawieniu z danymi z roku 1998 wyraźnie widać radykalizację społecznej oceny bezrobocia. Obecnie rzadziej niż w roku 1992 i znacznie rzadziej niż w drugiej połowie minionej dekady jest ono uznawane za zjawisko normalne, z którym należy się pogodzić. Nastąpiło też całkowite odrzucenie opinii, że bezrobocie może pełnić pożyteczną rolę w gospodarce.

Stereotypy bezrobotnych

W opinii zdecydowanej większości badanych, bezrobotni utrzymują się z zasiłków (72%) oraz z prac dorywczych (70%). Niemal połowa respondentów uważa, że istotną rolę odgrywa też pomoc społeczna i charytatywna (47%) oraz pomoc rodziny (47%). Co piąty ankietowany jest zdania, że źródłem utrzymania bezrobotnych są niezbyt ucziwe dochody (22%) lub też dochody z drobnego handlu (21%). Inne źródła utrzymania, w opinii badanych, mają zdecydowanie mniejsze znaczenie.

Tabela 5

Jak Pan(i) sądzi, z czego utrzymują się ludzie bezrobotni w Polsce?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	XI 1992	XI 1998	IV 2001
	w procentach		
Z zasiłku dla bezrobotnych	90	81	72
Z prac dorywczych	68	69	70
Pozostają na utrzymaniu członków rodziny	40	40	47
Z pomocy opieki społecznej, instytucji charytatywnych, Kościoła	31	36	47
Z pieniędzy zdobytych nieuczciwie	24	21	22
Z drobnego handlu	-	29	21
Z wyprzedaży posiadanych przedmiotów	13	5	8
Z oszczędności	8	3	3
Z prac stałych	3	3	4
Trudno powiedzieć	2	1	1
Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wskazać trzy odpowiedzi.			

Opinie na ten temat są słabo zróżnicowane. Potwierdza to społeczne postrzeganie bezrobotnych w kategoriach stereotypu. Wskazuje na to również niezmienną się od lat kolejność źródeł utrzymania wymienianych przez ankietowanych. W latach 1992 - 1998 opinie na ten temat były stabilne, natomiast w ostatnim okresie zmieniła się częstość wskazań

na niektóre źródła utrzymania. Mimo iż zasiłki dla bezrobotnych niezmiennie zajmują pierwsze miejsce na liście dochodów, w miarę upływu czasu powoli, ale systematycznie maleje liczba respondentów postrzegających je jako źródło utrzymania bezrobotnych. Obecnie 65% respondentów uważa, że nie więcej niż połowa bezrobotnych korzysta z zasiłku. Prawdopodobnie wynika to z przekonania, że rośnie liczba bezrobotnych, którzy ze względu na istniejące przepisy i narastające trudności ze znalezieniem pracy tracą prawo do zasiłku, zanim zatrudnią się ponownie. Nie zmienia się postrzeganie znaczenia dochodów pochodzących z prac dorywczych oraz pieniędzy zdobytych nieuczciwie. Większość ankietowanych (73%) jest przekonana, że z prac dorywczych utrzymuje się połowa lub więcej bezrobotnych. Natomiast od roku 1998 wzrosły wskazania dotyczące korzystania z opieki społecznej oraz ponoszenia ciężaru utrzymania bezrobotnego przez rodzinę, zmalało zaś znaczenie drobnego handlu jako źródła dochodów.

Zaskakuje niewielki odsetek ankietowanych wskazujących na stałą pracę jako źródło utrzymania bezrobotnych (4%), zwłaszcza że z odpowiedzi na inne pytanie wynika, że w opinii 48% badanych co najmniej połowa bezrobotnych ma stałą pracę. Ciekawe, że opinie samych bezrobotnych o występowaniu wśród nich zjawiska „pracy na czarno” nie różnią się od opinii ogółu ankietowanych.

Tabela 6

Jak Pan(i) sądzi, jaka część bezrobotnych pozostających bez pracy przez dłuższy czas, np. przez co najmniej pół roku, pracuje „na czarno”, nieoficjalnie, ma stałą pracę?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	XI 1992	XI 1998	IV 2001
	w procentach		
Wszyscy lub prawie wszyscy	2	2	1
Większość	23	34	20
Mniej więcej połowa	24	31	27
Tylko nieliczni	32	20	41
Nikt lub prawie nikt	3	0	1
Trudno powiedzieć	16	13	9

W latach 1992 i 1998 pytanie brzmiało: Jak Pan(i) sądzi, czy dużo bezrobotnych pracuje „na czarno”, nieoficjalnie? Możliwości odpowiedzi pozostały bez zmian.

Od roku 1992 do 1998 znacznie wzrósł (z 49% do 67%) odsetek osób przekonanych, że połowa lub więcej bezrobotnych pracuje nieoficjalnie. Obecnie opinie na ten temat wyraźnie się zmieniły: mniej osób uważa, że większość bezrobotnych „pracuje na czarno” (spadek z 36% do 21%), mniej też sądzi, że stałą pracę ma połowa bezrobotnych (spadek z 31% do 27%). Natomiast dwukrotnie (z 20% do 41%) zwiększyła się grupa respondentów przekonanych, że tylko nieliczni bezrobotni pracują nieoficjalnie, „na czarno”. Mimo wzrostu liczby osób twierdzących, iż tylko niewielka część w ten sposób rozwiązuje sobie problem bezrobocia, ciągle istnieje przekonanie, że nie jest to zjawisko odosobnione. Dlatego zaskakuje brak konsekwencji w odpowiedziach badanych. O ile spadek liczby przekonanych, że bezrobotni „pracują na czarno”, łatwo wytłumaczyć obecną sytuacją na rynku pracy i rosnącym bezrobociem, o tyle interpretacji wymaga rozbieżność między opiniami ankietowanych o zasięgu zjawiska „pracy na czarno” wśród osób oficjalnie bezrobotnych a opiniami dotyczącymi znaczenia dochodów z „pracy na czarno” jako źródeł utrzymania bezrobotnych. O nieoficjalnym zatrudnieniu w „szarej strefie” mówi wciąż - mimo spadku - stosunkowo liczna grupa badanych, natomiast relatywnie rzadziej jest ono oceniane przez respondentów jako ważne dla utrzymania się bezrobotnych.

W postrzeganiu innych cech charakteryzujących bezrobotnych nie odnotowaliśmy takich wyraźnych rozbieżności.

W opinii większości ankietowanych, połowa lub więcej bezrobotnych otrzymuje zasiłek. Opinie o tym, jaka część bezrobotnych korzysta z zasiłku, są zróżnicowane. Znaczący odsetek (27%) przekonanych, że tylko nieliczne osoby pozbawione pracy korzystają z zasiłku, wyjaśnia jednocześnie odnotowany obecnie spadek wskazań na zasiłek jako główne źródło utrzymania. Ponad jedna czwarta respondentów (27%) jest zdania, że co drugi bezrobotny korzysta z zasiłku, a niewiele mniejsza grupa (24%) sądzi, że przysługuje on większości bezrobotnych. W mniejszości pozostają ci, w opinii których wszyscy pozbawieni pracy korzystają z prawa do zasiłku.

Tabela 7

Jak Pan(i) sądzi, jaka część bezrobotnych pozostających bez pracy przez dłuższy czas, np. przez co najmniej pół roku:	Wszyscy lub prawie wszyscy	Większość	Mniej więcej połowa	Tylko nieliczni	Nikt lub prawie nikt	Trudno powiedzieć
	w procentach					
– korzysta z zasiłku dla bezrobotnych	14	24	27	27	1	7
– zdobywa pieniądze w nieuczciwy sposób	1	12	21	51	3	12
– pracuje dorywczo, sezonowo, dorabia nieoficjalnie	3	34	36	22	1	4
– korzysta z opieki społecznej, z pomocy instytucji charytatywnych, Kościoła	2	13	20	55	4	6
– pracuje „na czarno”, nieoficjalnie, ma stałą pracę	1	20	27	41	1	9

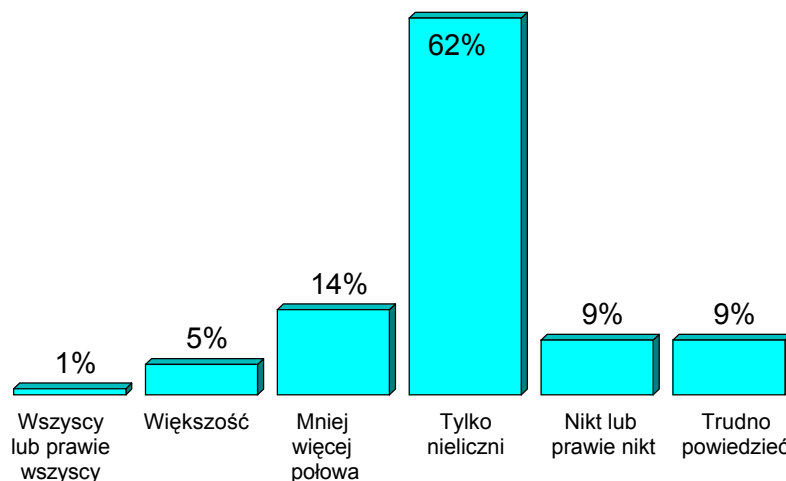
Zdecydowana większość badanych (73%) jest też przekonana, że co najmniej połowa bezrobotnych „dorabia” sobie podejmując dorywcze prace zarobkowe. Przypomnijmy, że w opinii respondentów dochody z prac dorywczych są wymieniane jako główne źródło utrzymania bezrobotnych niemal równie często jak zasiłki dla bezrobotnych.

W opinii przeważającej części społeczeństwa, tylko nieliczni bezrobotni korzystają z pomocy społecznej i charytatywnej. Równie częste są odpowiedzi, że tylko nieliczni zdobywają pieniądze w nieuczciwy sposób. Jednak co trzeci ankietowany sądzi, że czyni tak połowa bezrobotnych lub więcej. Można się domyślać, że oceny te dotyczą między innymi takich negatywnych zjawisk, jak: nieuzasadnione korzystanie z zasiłku, nieoficjalne zarobki, niepłacenie podatków od dochodów, ukrywanie lub zaniżanie dochodów itp.

Ankietowani w zdecydowanej większości (71%) zgadzają się z opinią, że tylko nieliczni bezrobotni chcą zmienić swoje szanse na rynku pracy podejmując naukę, doksztalając się lub w inny sposób podnosząc swoje kwalifikacje. Co piąty badany (20%) jest przeciwnego zdania - uważa, że połowa lub więcej bezrobotnych podejmuje takie wysiłki. Opinie na ten temat są słabo zróżnicowane. Jedynie najmłodszy ankietowani (30%) oraz pracownicy fizyczno-umysłowi (36%) częściej niż inni oceniają, że co najmniej połowa bezrobotnych doksztalca się lub przekwalifikowuje.

RYS. 4. JAK PAN(I) SĄDZI, JAKA CZĘŚĆ BEZROBOTNYCH POZOSTAJĄCYCH BEZ PRACY PRZEZ DŁUŻSZY CZAS, NP. PRZEZ CO NAJMNIEJ PÓL ROKU:

uczy się, doksztalca, podnosi swoje kwalifikacje



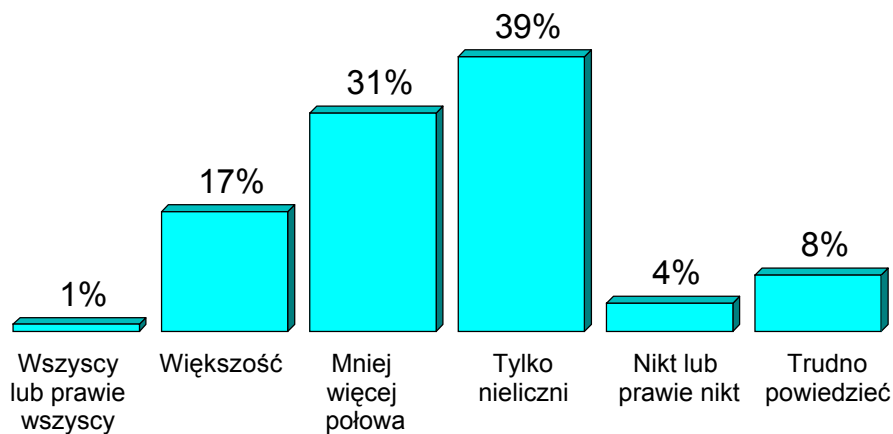
Mimo iż tylko 6% ankietowanych sądzi, że większość bezrobotnych wykorzystuje przerwę w zatrudnieniu na edukację i kształcenie zawodowe, jednocześnie niewielki odsetek ocenia, że bezrobotni w większości „objają się”, nic nie robią. Według połowy badanych są to zjawiska marginalne. Przypomnijmy, że w opinii społecznej bezrobotni utrzymują się głównie z dorywczych prac zarobkowych, a połowa z nich „pracuje na czarno”. Nie mają więc problemu z nadmiarem wolnego czasu.

Opinie społeczeństwa o aktywności bezrobotnych w poszukiwaniu pracy są dość zróżnicowane. Mniej więcej co trzeci respondent (31%) ocenia, że połowa bezrobotnych wykazuje bierność, a 18% sugeruje, że większość z tego powodu przez dłuższy czas pozostaje bez pracy. Jednak dwie piąte respondentów (39%) uważa, że tylko nieliczni bezrobotni nie dość usilnie poszukują pracy, a 4% ocenia, że to zjawisko wśród bezrobotnych prawie wcale nie występuje. Najkrytyczniej postrzegają problem mieszkańcy wielkich miast, z których ponad trzy piąte (63%) uważa, że co najmniej połowa bezrobotnych przyjmuje pasywną postawę w staraniach o zatrudnienie. Sami bezrobotni nie różnią się od ogółu ankietowanych w ocenie wysiłków w poszukiwaniu pracy.

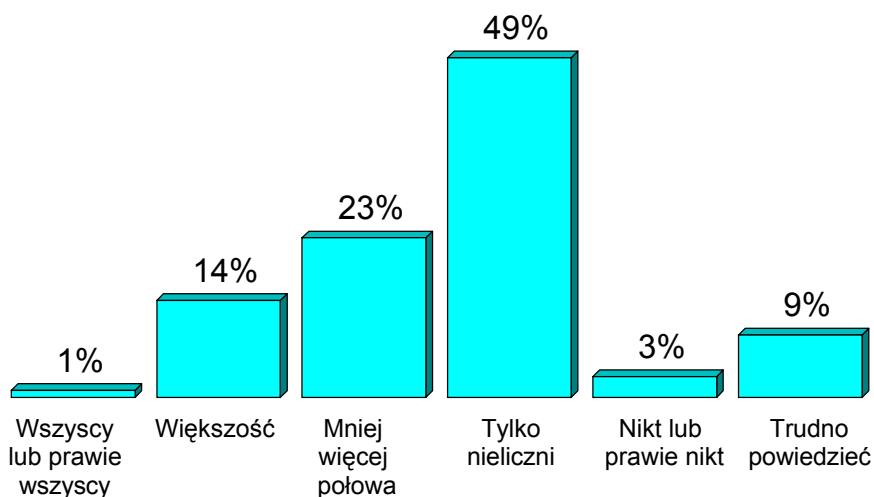
Powszechnie negowana jest opinia o beztrosce bezrobotnych - 85% badanych ocenia, że tylko o nielicznych lub wręcz pojedynczych osobach bez pracy można powiedzieć, że nie martwią się swoją sytuacją.

RYS. 5. JAK PAN(I) SĄDZI, JAKA CZĘŚĆ BEZROBOTNYCH POZOSTAJĄCYCH BEZ PRACY PRZEZ DŁUŻSZY CZAS, NP. PRZEZ CO NAJMNIEJ PÓŁ ROKU:

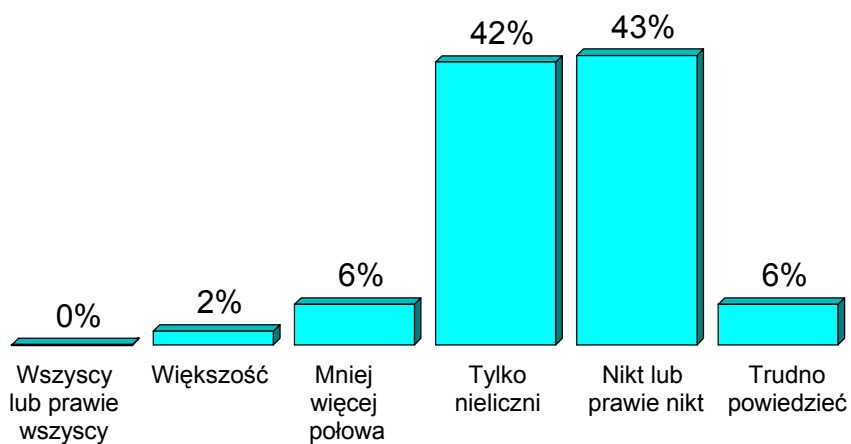
niezbyt usilnie szuka pracy



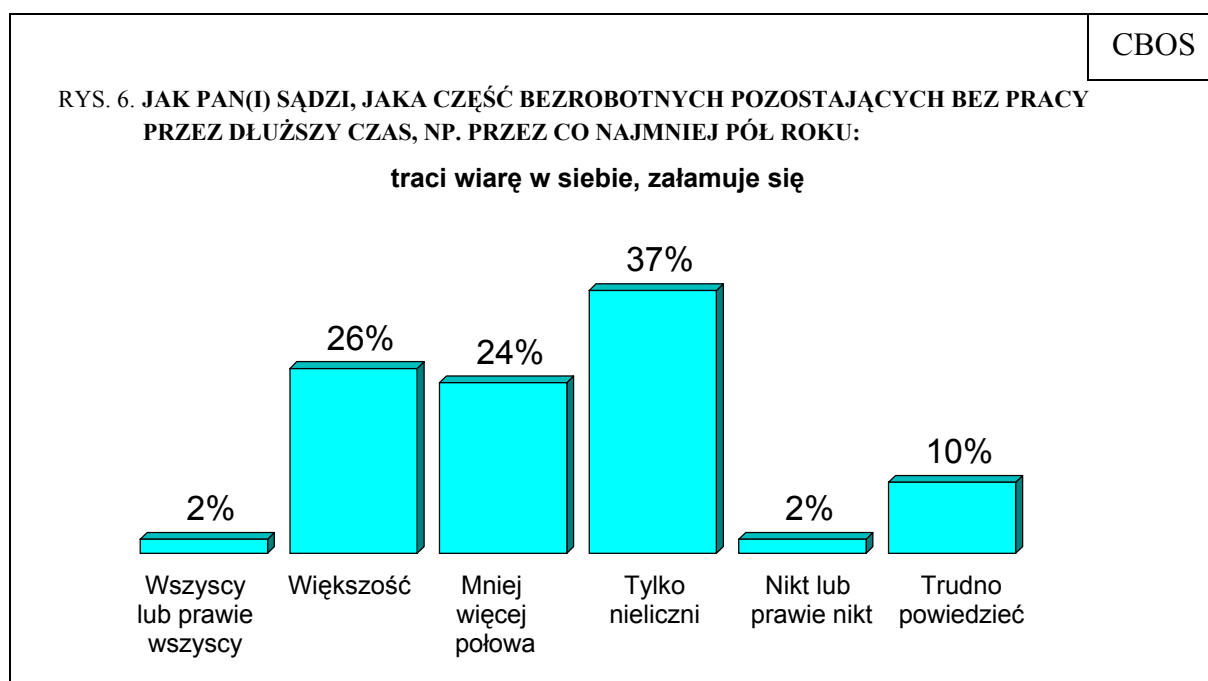
spędza czas z kolegami, znajomymi, „obija się”



jest zadowolona i nie martwi się swoją sytuacją



Ponad jedna czwarta respondentów (26%) uważa, że brak pracy u większości bezrobotnych skutkuje utratą wiary w siebie, załamaniem. Zbliżony odsetek (24%) ocenia, że utraty ducha i pewności siebie doświadczają połowa bezrobotnych. Jednak niemal dwie piąte (39%) sądzi, że negatywny wpływ bezrobocia na kondycję psychiczną dotyczy tylko nielicznych lub pojedynczych bezrobotnych.



Im ankietowani są lepiej wykształceni, tym częściej uważają, że większość bezrobotnych zagrożona jest zachwianiem poczucia własnej wartości i kondycji psychicznej. Z taką opinią częściej też zgadzają się mieszkańcy wielkich i średnich miast. Inne cechy położenia społecznego nie różnicują opinii na ten temat.

BEZROBOTNI O SOBIE

W całej próbie (N=1036) znalazło się 169 osób określających się jako bezrobotne, co stanowi 16% ogółu ankietowanych. Definicję bycia bezrobotnym pozostawiliśmy respondentom. Znaczny odsetek osób doświadczających braku zatrudnienia, a tym samym pozbawionych własnych źródeł utrzymania pozwala na przynajmniej częściowe ukazanie trudności ich życia codziennego, zmagania z poszukiwaniem pracy, kondycji materialnej i samopoczucia psychicznego. Jednocześnie należy wyraźnie podkreślić, że o ile ogół ankietowanych (cała badana zbiorowość) jest reprezentatywny dla dorosłej ludności Polski, o tyle grupa bezrobotnych, która znalazła się w naszej próbie, nie jest reprezentatywna dla wszystkich bezrobotnych w naszym kraju. Nie są to bowiem badania realizowane wyłącznie wśród bezrobotnych. Niemniej jednak uzyskane wyniki pozwalają przyjrzeć się bliżej problemom, jakie towarzyszą na co dzień ludziom z różnych przyczyn pozbawionym pracy.

Kim są bezrobotni, dlaczego i jak długo nie mają pracy?

Z deklaracji ogółu ankietowanych wynika, że co trzeci z nich (33%) osobiście doświadczył już braku zatrudnienia. Obecnie 16% ogółu respondentów zalicza się do bezrobotnych.

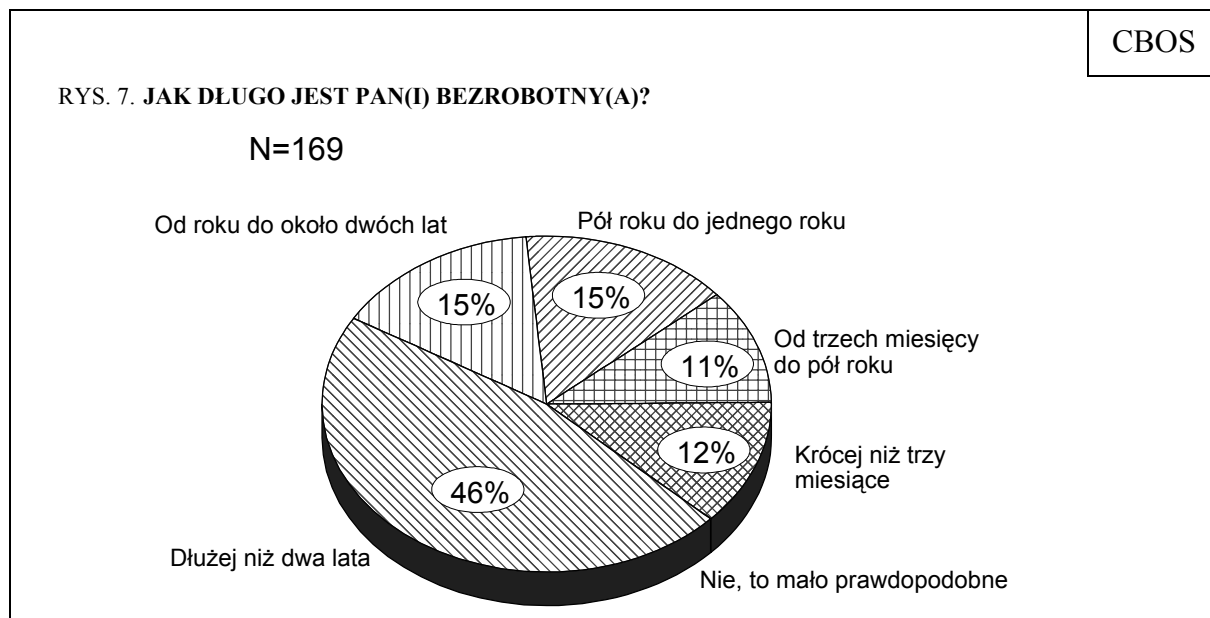
	CBOS
Czy obecnie jest Pan(i) bezrobotny(a) lub kiedykolwiek w przeszłości był(a) Pan(i) bezrobotny(a) przez krótki lub dłuższy czas?	(N=1036)
Nie jestem i nigdy nie byłem(a)m bezrobotny(a)	67%
Nie jestem bezrobotny(a), ale w przeszłości byłem(a)m bezrobotny(a) przez krótki czas	11%
Nie jestem bezrobotny(a), ale w przeszłości byłem(a)m bezrobotny(a) przez dłuższy czas	6%
Obecnie jestem bezrobotny(a)	16%

Charakterystyka społeczno-demograficzna bezrobotnych obala jedne i potwierdza inne potoczne opinie dotyczące tej grupy społecznej. Potwierdza informacje, że bezrobocie dotyka przede wszystkim mieszkańców wsi i mniejszych ośrodków miejskich. Co trzeci bezrobotny mieszka na wsi, zbliżony odsetek w miastach nie przekraczających 100 tysięcy mieszkańców. Nie jest jednak prawdą, że są to przede wszystkim osoby mniej wykształcone i nisko kwalifikowane. Z deklaracji ankietowanych wynika, że wśród bezrobotnych jest dwukrotnie więcej osób z wykształceniem średnim niż podstawowym, co trzeci bezrobotny potrafi obsługiwać komputer, a co piąty deklaruje znajomość jakiegoś języka obcego, choć oczywiście stopień tych kwalifikacji może być bardzo różny.

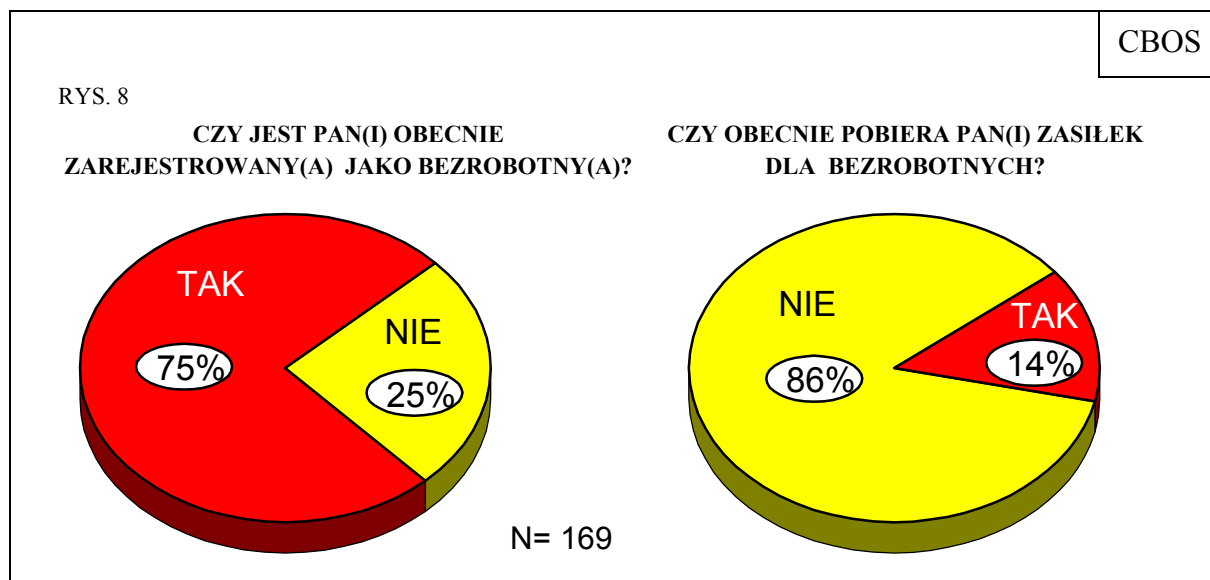
Tabela 8

Charakterystyka bezrobotnych, ogółem 169 osób = 100%		
	Odsetki	Liczba osób
Płeć		
Mężczyźni	49	84
Kobiety	51	86
Wiek:		
18-24	28	48
25-34	25	43
35-44	21	36
45-54	22	37
55-64	3	5
Miejsce zamieszkania		
Wieś	35	59
Miasto do 20 tysięcy mieszkańców	7	12
Miasto od 20 do 100 tysięcy mieszkańców	29	48
Miasto od 101 do 500 tysięcy mieszkańców	17	29
Miasto powyżej 500 tysięcy mieszkańców	12	20
Wykształcenie		
Podstawowe	19	32
Zasadnicze zawodowe	37	63
Średnie	41	69
Wyższe	3	5

Łącznie trzy piąte bezrobotnych (61%) nie ma pracy co najmniej od roku, w tym: blisko połowa (46%) pozostaje bez pracy dłużej niż dwa lata.



Co czwarty bezrobotny nie jest zarejestrowany, a tylko 14% deklaruje, że obecnie pobiera zasiłek.



Osoby uważające się za bezrobotne, ale niezarejestrowane w urzędzie, to przede wszystkim ankietowani w wieku od 55 do 64 lat, gospodynie domowe, które we własnym odczuciu są bezrobotne, oraz osoby z wyższym wykształceniem (ogółem wśród bezrobotnych, którzy znaleźli się w naszej próbie, 5 osób miało wyższe wykształcenie). Natomiast pobieranie zasiłku związane jest ze „stażem” bycia bezrobotnym. Otrzymują go przede wszystkim zarejestrowani bezrobotni pozostający bez pracy nie dłużej niż pół roku.

Co trzeci bezrobotny utracił miejsce pracy ze względu na zwolnienia grupowe, a co piąty stał się ofiarą likwidacji bądź upadłości macierzystego zakładu pracy.

	CBOS
Co spowodowało, że obecnie nie ma Pan(i) pracy?	(N=169)
W zakładzie pracy były zwolnienia grupowe, redukcja miejsc pracy, likwidacja stanowisk pracy, ograniczenia etatów itp.	33%
Mój zakład pracy został rozwiązany, zlikwidowany, upadł itp.	19%
Podejmuję pracę po raz pierwszy po ukończeniu szkoły, studiów i jeszcze nie znalazłem(a)m pracy	11%
Podejmuję pracę po raz pierwszy po dłuższej przerwie (np. po przerwie ze względów zdrowotnych, rodzinnych itp.) i jeszcze nie znalazłem(a)m pracy	8%
Sam(a) się zwolniłem(a)m, bo ta praca mi nie odpowiadała	8%
Inne powody	20%

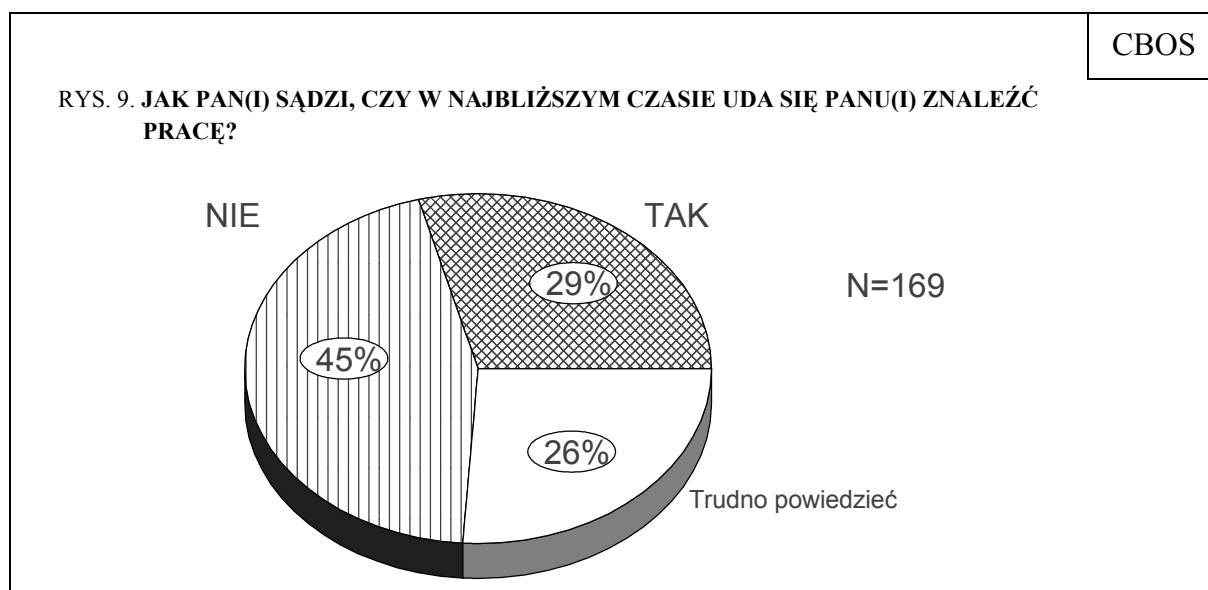
Ponad jedną dziesiątą badanej grupy stanowią absolwenci, którzy poszukują pracy po raz pierwszy w życiu i nie mogą jej znaleźć.

Sposoby poszukiwania pracy

Zdecydowana większość bezrobotnych poszukuje pracy w urzędzie zatrudnienia lub stara się o pracę poprzez swoich znajomych, rodzinę. Co drugi - telefonuje do różnych firm, osobiście składa wizyty w zakładach pracy, niewiele mniejszy odsetek czyta rubryki z ogłoszeniami dotyczącymi ofert zatrudnienia i odpowiada na nie. Mniej popularne jest rozsyłanie własnej oferty do wielu firm naraz. Tylko nieliczni sami zamieszczają swoje oferty w prasie lub korzystają z usług prywatnych agencji pośrednictwa pracy.

		CBOS
W jaki sposób poszukuje Pan(i) pracy?		(N=169)
Wykorzystuję znajomości, stosunki rodzinne, szukam protekcji		71%
Interesuję się ofertami rejonowego urzędu zatrudnienia		70%
Telefonuję do różnych firm, składam w nich wizyty w celu zorientowania się w ewentualnych możliwościach zatrudnienia		51%
Czekam, aż trafi się okazja		51%
Odpowiadam na ogłoszenia w prasie		47%
Rozesłałem(a)m swoją ofertę, życiorys do wielu firm jednocześnie, licząc, że dostanę odpowiedź		19%
Zamieściłem(a)m ogłoszenie w prasie		6%
Korzystam z usług prywatnego biura, agencji pośrednictwa pracy		7%
W inny sposób		15%

Co drugi bezrobotny deklaruje, że czeka, aż trafi się okazja, co nie oznacza biernego oczekiwania ani nie wyklucza poszukiwania pracy na inne sposoby. Z deklaracji ankietowanych wynika, że najwięcej z nich (44%) intensywnie poszukuje pracy na cztery i więcej sposobów, a zbliżony odsetek (40%) działa na dwa lub trzy sposoby w celu znalezienia zatrudnienia. Tylko osoby w wieku przedemerytalnym przyznają się do pasywnej postawy w tym względzie: nie szukają pracy (5 osób) lub wykorzystują tylko jedną z wielu możliwości. Natomiast im młodsi są ankietowani, tym częściej poszukują pracy na wiele sposobów jednocześnie. Jednak mimo, zdawałoby się, intensywnych starań o pracę, podejmowanych przez zdecydowaną większość bezrobotnych, ponad dwie piąte z nich (45%) pesymistycznie ocenia swoje szanse na znalezienie pracy lub ma poczucie niepewności co do rezultatów podejmowanych starań (26%).



Mniej niż co trzeci bezrobotny (29%) ma nadzieję, że w najbliższym czasie uda mu się znaleźć zatrudnienie. Optymizm w tym względzie deklarują przede wszystkim ludzie młodzi, do 34 życia, a także mieszkańcy dużych miast.

Źródła utrzymania

Z deklaracji bezrobotnych wynika, że zdecydowana większość z nich (81%) pozostaje na utrzymaniu swoich bliskich, a ponad dwie piąte (44%) utrzymuje się głównie z dorywczych prac zarobkowych. Co piąty bezrobotny (20%) sięga do swoich oszczędności. Na zasiłek z urzędu zatrudnienia, jako źródło utrzymania, wskazuje tylko 15% bezrobotnych, jeszcze mniej (12%) korzysta z zasiłków opieki społecznej lub wsparcia innych instytucji pomocowych i charytatywnych. Tylko 1% stwierdza, że źródłem ich utrzymania jest stała praca zarobkowa.

		CBOS
Z czego przede wszystkim utrzymuje się Pan(i) obecnie?		
		(N=169)
Pozostają na utrzymaniu członków rodziny		81%
Z prac dorywczych		44%
Z oszczędności		20%
Z zasiłku dla bezrobotnych		15%
Z pomocy opieki społecznej, instytucji charytatywnych, Kościoła		12%
Z drobnego handlu		8%
Z wyprzedaży posiadanych przedmiotów		6%
Z pieniędzy zdobytych niezupełnie uczciwie		3%
Z prac stałych		1%
Trudno powiedzieć		2%
Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wskazać trzy odpowiedzi.		

Przypomnijmy, że - niezależnie od pytania zadanego tylko osobom pozostającym bez pracy - o źródła utrzymania bezrobotnych zapytaliśmy także wszystkich ankietowanych. Odpowiedzi na pytanie skierowane do ogółu badanych ilustrują potoczną wiedzę dotyczącą źródeł utrzymania bezrobotnych w Polsce. Odpowiedzi samych bezrobotnych wskazują na stan faktyczny, który - jak się okazuje - wyraźnie różni się od społecznych wyobrażeń.

Tabela 9

Odpowiedzi bezrobotnych na pytanie: Z czego przede wszystkim utrzymuje się Pan(i) obecnie? (N=169)	Źródła utrzymania bezrobotnych	Odpowiedzi ogółu badanych na pytanie: Jak Pan(i) sądzi, z czego utrzymują się ludzie bezrobotni w Polsce? (N=1036)
w procentach		w procentach
15	Z zasiłku dla bezrobotnych	72
44	Z prac dorywczych	70
81	Pozostają na utrzymaniu członków rodziny	47
12	Z pomocy opieki społecznej, instytucji charytatywnych, Kościoła	47
3	Z pieniędzy zdobytych niezupełnie uczciwie	22
8	Z drobnego handlu	21
6	Z wyprzedaży posiadanych przedmiotów	8
20	Z oszczędności	3
1	Z prac stałych	4
2	Trudno powiedzieć	1
Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wskazać trzy odpowiedzi.		

Ogólnie można stwierdzić, że największe rozbieżności dotyczą utrzymywania się bezrobotnych z różnego rodzaju zasiłków oraz prac dorywczych (osoby bez pracy wskazują te źródła rzadziej niż ogół społeczeństwa) oraz pozostawania na utrzymaniu innych (bezrobotni wskazują je zdecydowanie częściej).

Posiadane umiejętności i mobilność zawodowa

Niemal połowa ankietowanych, którzy obecnie są bez pracy, ma prawo jazdy, co trzeci deklaruje znajomość obsługi komputera, a częściej niż co piąty - znajomość jakiegoś języka obcego. Ponadto co czwarty doksztalca się lub przekwalifikowuje na własny koszt. Znacznie mniej osób deklaruje uczestnictwo w jakimś szkoleniu zorganizowanym specjalnie dla bezrobotnych.

Obraz ten jest dość zgodny ze społecznym wizerunkiem ludzi poszukujących pracy. Przypomnijmy, że w opinii 71% ogółu ankietowanych, niespełna połowa bezrobotnych uczy się, doksztalca lub podnosi swoje kwalifikacje.

Posiadane umiejętności związane są z wiekiem: znajomość obsługi komputera deklaruje ponad połowa bezrobotnych w wieku od 18 do 24 lat (53%) i niemal połowa (48%) w wieku od 25 do 34 lat. Również znajomość języka obcego jest tym częstsza, im bezrobotni są młodszy. Najaktywniejsi w podejmowaniu wysiłków na rzecz zmiany swoich szans na rynku pracy są bezrobotni w wieku od 25 do 34 lat: co trzeci z tej kategorii wieku (36%) doksztalca się, podnosi lub zmienia swoje kwalifikacje, a co piąty (21%) uczestniczył w jakimś kursie lub szkoleniu zorganizowanym dla bezrobotnych.

	CBOS	
Proszę powiedzieć, czy Pan(i):	(N=169)	Odsetki odpowiedzi twierdzących
- posiada prawo jazdy		45
- potrafi obsługiwać komputer		35
- doksztalca się lub przekwalifikowuje na własny koszt		24
- umiał(a)by Pan(i) napisać list w jakimś obcym języku		22
- uczestniczy lub uczestniczył(a) w jakimś kursie, szkoleniu itp. zorganizowanym specjalnie dla bezrobotnych		12

Większość bezrobotnych (69%) deklaruje gotowość podjęcia każdej pracy, nawet nisko płatnej lub niezwiązanej z wyuczonym zawodem. Większość też (71%) jest gotowa do nauczenia się nowego zawodu. Dwie trzecie (66%) podjęłyby pracę poza miejscem zamieszkania.

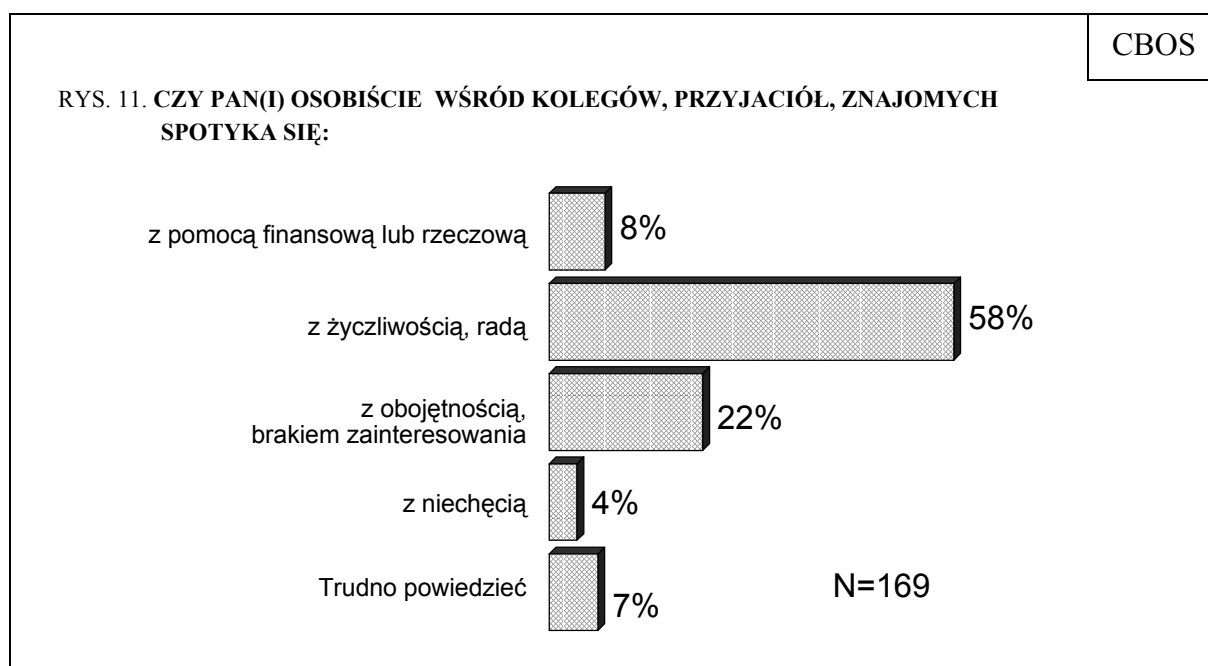
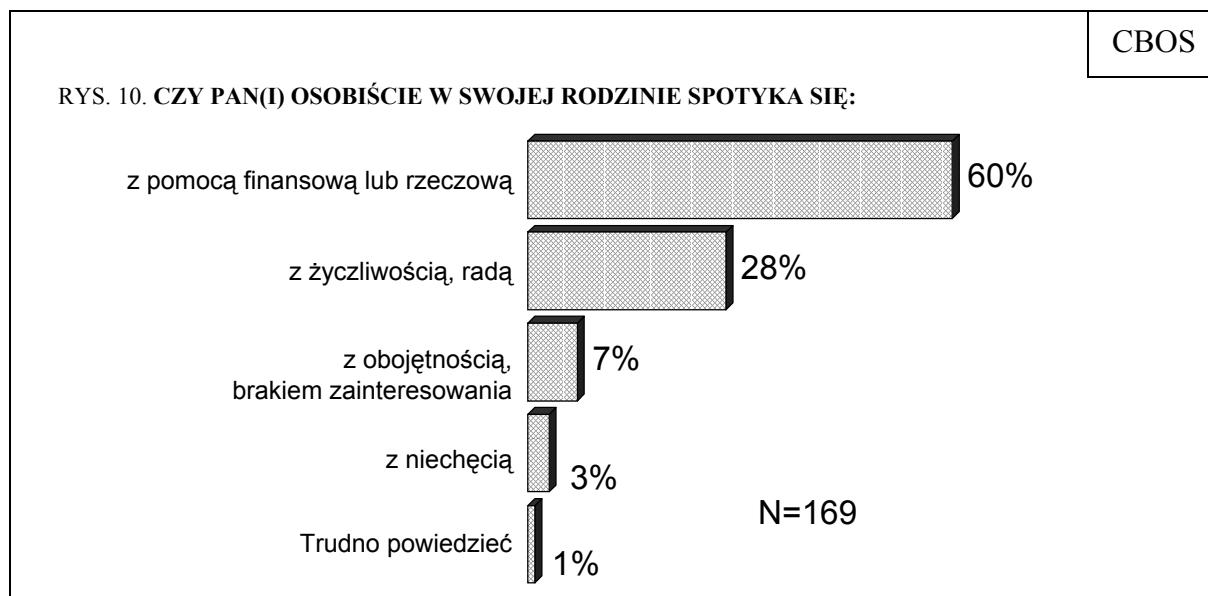
Tabela 10

Czy obecnie jest Pan(i) gotowy(a): (N=169)	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
- przekwalifikować się, nauczyć się nowego zawodu	71	25	4
- podjąć każdą pracę, nawet nisko płatną lub niezwiązaną z wyuczonym zawodem	69	26	5
- podjąć pracę poza miejscem zamieszkania, dojeżdżać do pracy	66	30	3
- podjąć pracę za granicą	44	52	4
- zmienić miejsce zamieszkania, żeby znaleźć pracę	25	68	7

Ponad dwie piąte bezrobotnych (44%) podjęłyby pracę za granicą, ale tylko co czwarty (25%) zdecydowałby się zmienić miejsce zamieszkania, aby otrzymać pracę. Najczęściej nie mieliby nic przeciwko temu najmłodszy ankietowani (43%). Oni też częściej niż pozostali (85%) są gotowi podjąć każdą pracę.

Blaski i cienie życia codziennego

Większość bezrobotnych (60%) spotyka się w swojej rodzinie z pomocą finansową, a ponad jedna czwarta (28%) może liczyć na jej życzliwość i radę. Tylko nieliczni czują się pod tym względem osamotnieni (7%) lub odrzuceni (3%). Ponad połowa (58%) może też liczyć na życzliwość przyjaciół, ale co piąty (22%) spotyka się z obojętnością i brakiem zainteresowania w środowisku swoich znajomych.

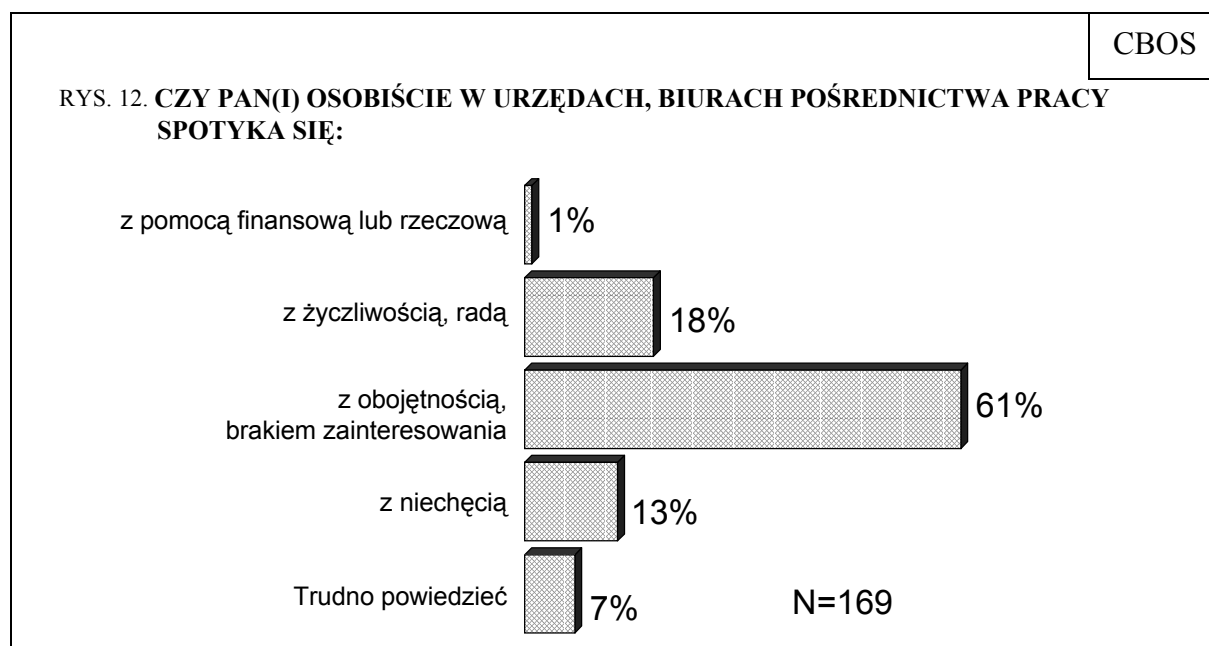


Ogólnie można więc stwierdzić, że bezrobotni w zasadzie mają poczucie wsparcia rodzinnego i zrozumienia u zaprzyjaźnionych osób. Potwierdzają to również odpowiedzi na pytanie dotyczące relacji bezrobotnych z rodziną i znajomymi. W większości przypadków bezrobocie nie stanowi przeszkody w dobrych stosunkach z rodziną i przyjaciółmi, jednak prawie co piąty przyznaje, że odkąd jest bezrobotny ma coraz mniej znajomych i przyjaciół, a co siódmy ma poczucie utraty poważania i szacunku w rodzinie.

Tabela 11

Czy, odkąd jest Pan(i) bezrobotny(a), to:	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
(N=169)			
- traci Pan(i) znajomych, kolegów	19	77	4
- traci Pan(i) poważanie, szacunek w rodzinie	14	77	9

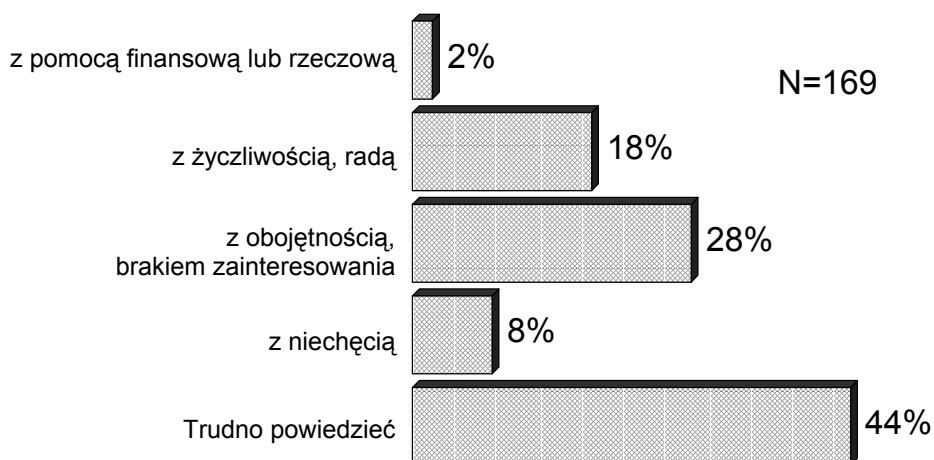
O ile w najbliższym otoczeniu - według deklaracji bezrobotnych - mogą oni liczyć na zrozumienie i życzliwość, o tyle w biurach pośrednictwa pracy spotykają się przede wszystkim z obojętnością urzędników.



Bezrobotni raczej omijają instytucje zajmujące się opieką społeczną i parafialne organizacje charytatywne. Do takiej interpretacji skłaniają wysokie odsetki odpowiedzi „trudno powiedzieć” na pytania dotyczące kontaktów z tymi placówkami.

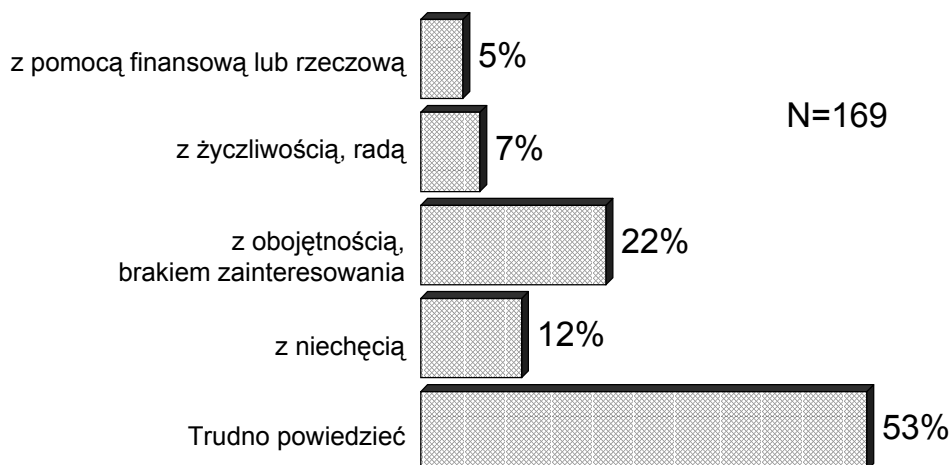
CBOS

RYS. 13. CZY PAN(I) OSOBIŚCIE W PARAFII, W KOŚCIELNYCH ORGANIZACJACH CHARYTATYWNYCH, NP. CARITAS, SPOTYKA SIĘ:



CBOS

RYS. 14. CZY PAN(I) OSOBIŚCIE W OPIECE SPOŁECZNEJ SPOTYKA SIĘ:

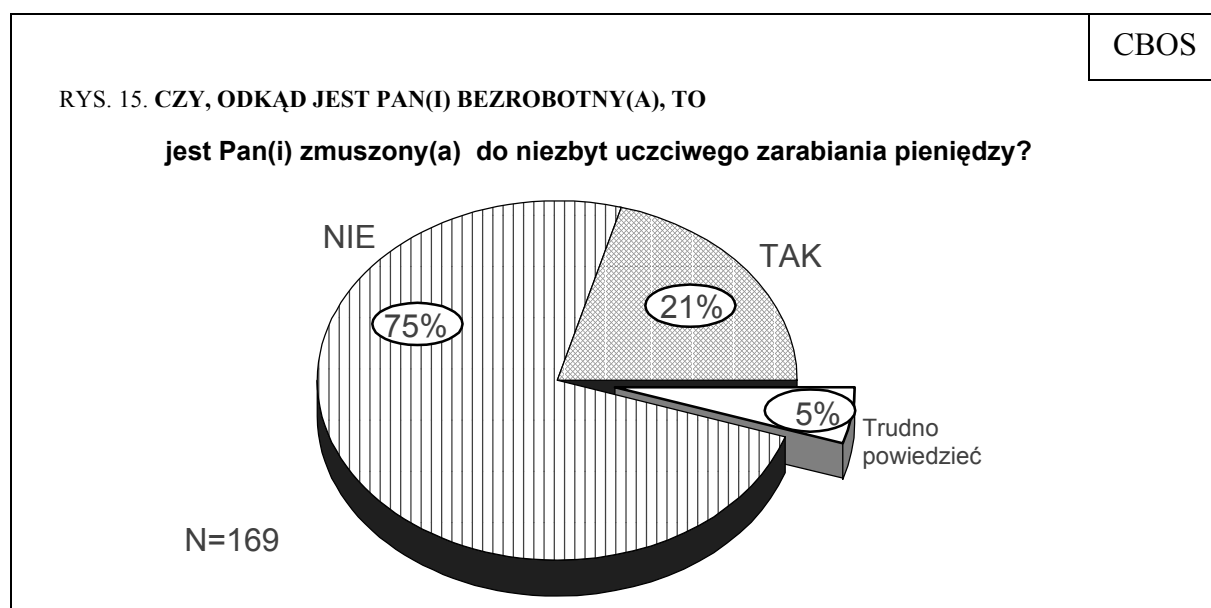


Wśród wielu możliwych skutków braku pracy bezrobotni wskazują przede wszystkim, co oczywiste, na utratę źródeł utrzymania. Większość z nich deklaruje, że brak im pieniędzy, popadają w biedę, są zmuszeni pozostawać na czyimś utrzymaniu, a co drugi jest zmuszony prosić innych o pomoc.

Tabela 12

Czy, odkąd jest Pan(i) bezrobotny(a), to: (N=169)	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
- jest Pan(i) zmuszony(a) pozostawać na czyimś utrzymaniu	79	20	1
- Pana(i) rodzina ubożeje	79	17	4
- nie ma Pan(i) pieniędzy	69	28	3
- jest Pan(i) zmuszony(a) prosić innych o pomoc	49	47	4

Deklarowany brak niezależności finansowej skłania co piątą osobę bez pracy do niezbyt uczciwego zarabiania pieniędzy. Częściej niż inni przyznają się do tego bezrobotni w wieku od 35 do 44 lat (36% z nich).



Zdecydowana większość bezrobotnych bezskutecznie poszukuje pracy, ma także poczucie utraty szans rozwoju i możliwości kariery zawodowej.

Tabela 13

Czy, odkąd jest Pan(i) bezrobotny(a), to: (N=169)	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
- bezskutecznie poszukuje Pan(i) pracy	80	16	3
- traci Pan(i) szanse rozwoju zawodowego	72	24	4

Wśród bezrobotnych rozpowszechnione jest poczucie bezskuteczności starań o pracę, negatywnych skutków bezrobocia dla dalszej kariery zawodowej oraz obojętności urzędów powołanych do rozwiązania problemów zatrudnienia. Nie jest więc zaskoczeniem, że ponad połowa z nich odczuwa nadmiar czasu, bezradność, a ponad dwie piąte deklaruje, iż czują się niepotrzebni. Poczucie to narasta wraz z wiekiem, ale bezradność odczuwa także ponad połowa najmłodszych bezrobotnych (w wieku do 24 lat), a częściej niż co czwarty w tym wieku czuje się niepotrzebny.

Tabela 14

Czy, odkąd jest Pan(i) bezrobotny(a), to: (N=169)	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
- czuje się Pan(i) niepotrzebny(a)	41	56	3
- czuje się Pan(i) bezradny(a)	56	41	4
- ma Pan(i) za dużo czasu	59	38	2

Bezrobotnym zadaliśmy pytanie otwarte, co w ich sytuacji - oprócz problemów ze znalezieniem pracy - jest najtrudniejsze. Z odpowiedzi na to pytanie wynika, że przede wszystkim dotkliwie odczuwają popadanie w biedę i brak środków na utrzymanie rodziny. Najczęściej (63%) jest to najważniejszy problem dla bezrobotnych między 35 a 44 rokiem życia, czyli ludzi w pełni sił zawodowych i jednocześnie w największym stopniu obciążonych odpowiedzialnością za byt rodziny. Te kłopoty dystansują wszystkie inne problemy. Co dziewiąty bezrobotny (11%) stwierdza, że za brak pracy płaci własnym zdrowiem i złym samopoczuciem fizycznym bądź psychicznym. Problemy zdrowotne jako skutek bezrobocia, spowodowany tym stres, załamanie psychiczne i pogorszenie stanu zdrowia również najczęściej (21%) wymieniają osoby w wieku od 35 do 44 lat.

		CBOS
Co, nie licząc kłopotów ze znalezieniem pracy, jest dla Pana(i) najtrudniejsze, odkąd jest Pan(i) bezrobotny(a)?		
		N=169
Brak pieniędzy na utrzymanie rodziny, domu, bieda		50%
Problemy zdrowotne jako skutek bezrobocia - pogorszenie stanu zdrowia, choroba, stres, załamanie psychiczne, złe samopoczucie		11%
Brak perspektyw dla siebie i dzieci, niepewność o przyszłość rodziny, zwątpienie w możliwość znalezienia pracy		10%
Bezczynność, nuda, pustka, nadmiar czasu itp.		8%
Obniżenie poziomu życia - brak pieniędzy na kształcenie siebie i dzieci, na leczenie, wychowanie dzieci, remont mieszkania, złe warunki mieszkaniowe, brak mieszkania		7%
Poczucie krzywdy, odrzucenia, osamotnienia, zagubienia, bezsilność itp.		7%
Brak niezależności finansowej i związane z tym upokorzenie - pozostawanie na czyimś utrzymaniu, „życie na czyjś koszt”		6%
Obawy związane z poczuciem utraty szans zawodowych, praktyki zawodowej, kwalifikacji, wiedzy wyniesionej ze szkoły, kontaktu z fachem itp.		6%
Brak problemów - czas wolny wykorzystany dla rodziny, dzieci, naukę, na inne zajęcia lub inną aktywność		6%
Kłopoty osobiste jako skutek bezrobocia - nieporozumienia w rodzinie, niemożność założenia rodziny, ułożenia sobie życia itp.		3%
Inne, np. brak dojazdu do miasta, biurokracja		6%
Trudno powiedzieć		7%
Pytanie otwarte, skategoryzowane <i>post factum</i> . Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wymienić więcej niż jedną trudność.		

Wśród szczególnych uciążliwości równie często jak problemy zdrowotne wymieniany jest niepokój o przyszłość rodziny, brak perspektyw dla siebie i dzieci oraz zwątpienie w znalezienie wyjścia z tej sytuacji (10%). Częściej niż inni odczuwają to bezrobotni w wieku od 25 do 34 lat (19%). Jednocześnie osobom w tym wieku dwukrotnie częściej niż przeciętnie ciąży brak pieniędzy na kształcenie siebie i dzieci, na wychowanie dzieci oraz ogólny spadek poziomu życia rodziny (15%). Co czternasty bezrobotny (7%) wymienia poczucie krzywdy, odrzucenia, bezradność, bezsilność i zagubienie jako największy problem, jaki niesie ze sobą pozbawienie pracy. Zdecydowanie najczęściej (18%) wymieniają go osoby

w wieku od 45 do 54 lat, będące u schyłku aktywności zawodowej, które utraciły pracę po wielu latach zatrudnienia, często po długim stażu w jednym zakładzie.

Najmłodszy bezrobotny, do 24 roku życia, znacznie częściej niż inni wymieniają poczucie upokorzenia wynikające z braku niezależności finansowej (18%) oraz poczucie utraty szans zawodowych (11%). Im też częściej niż starszym wiekiem doskwiera beczynność, nuda, nadmiar wolnego czasu (12%). Jednocześnie ta sama kategoria wieku oraz badani mający od 25 do 34 lat stosunkowo częściej niż pozostali deklarują nieodczuwanie problemów związanych z faktem, że nie mają pracy.



W publicznej debacie o sytuacji państwa coraz częściej pojawiają się głosy, że bezrobocie to dziś największe zagrożenie dla Polski. Statystyki informują o aktualnej stopie bezrobocia, które w marcu br. sięgnęło 15,9%. W opinii ekspertów liczby te jednak nie ukazują prawdziwego rozmiaru zjawiska, które w istocie ma większy zasięg od oficjalnie zarejestrowanego. Wyniki sondażu świadczą o tym, że rozmiar bezrobocia, a zwłaszcza jego dramatyczne skutki budzą niepewność, lęk o przyszłość i strach przed biedą. W chwili przeprowadzania badań w co czwartym gospodarstwie domowym (26%) był co najmniej jeden bezrobotny, a w co trzecim (35%) w ciągu ostatnich pięciu lat bezrobocie dotknęło kogoś z najbliższej rodziny. Natomiast ustalony w naszym badaniu zasięg zjawiska nie odbiega od danych oficjalnych.

W Polsce od wielu lat utrzymuje się przekonanie, że trudno jest znaleźć pracę, jednak obecnie obawy dotyczące utrzymania dotychczasowego źródła dochodów lub znalezienia ekwiwalentnej pracy, dającej podobne dochody, osiągnęły nienotowany wcześniej poziom. Ponad połowa ankietowanych mających pracę przynoszącą stałe dochody obawia się, iż może ją stracić, w tym co piąty poważnie liczy się z taką ewentualnością. Utraty pracy obawia się niemal trzy piąte pracowników instytucji państwowych (58%) i jeszcze większy odsetek

zatrudnionych w sektorze prywatnym poza rolnictwem (63%). Oznacza to, że państwowy pracodawca nie jest już, jak niegdyś, gwarantem poczucia bezpieczeństwa zatrudnienia. W ciągu ostatnich dwóch lat wzrosło też przekonanie o istnieniu problemów ze znalezieniem pracy zapewniającej dochody podobne do uzyskiwanych obecnie.

Dramatycznym skutkiem bezrobocia jest ubożenie polskich rodzin. Większość bezrobotnych deklaruje, że brak im pieniędzy, popadają w biedę, są zmuszeni pozostawać na czymś utrzymaniu. Powszechne poczucie bezskuteczności starań o pracę, utraty zawodowych szans oraz obojętności urzędów powołanych do rozwiązania problemów wynikających z bezrobocia powoduje, że ponad połowa bezrobotnych odczuwa bezradność, a ponad dwie piąte deklaruje, że czują się niepotrzebni. Poczucie to narasta wraz z wiekiem, ale bezradność odczuwa także ponad połowa najmłodszych bezrobotnych, a częściej niż co czwarty w tym wieku czuje się niepotrzebny. Wśród najważniejszych osobiście odczuwanych skutków utraty pracy, oprócz popadania w biedę, bezrobotni wymieniają także upokorzenie, poczucie niezawinionej krzywdy, a także obawy związane z utratą własnych szans zawodowych oraz brakiem perspektyw dla dzieci. Skądinąd wiadomo, że bezrobocie rodziców stanowi dramatyczną przeszkodę w rozbudzeniu aspiracji kulturowych, społecznych i zawodowych u ich potomstwa. Ankietowani zdają się dostrzegać takie niebezpieczeństwa, skoro co dziesiąty bezrobotny (ale co piąty w wieku od 25 do 34 lat) wśród największych osobistych problemów życiowych wymienia brak perspektyw dla dzieci, a 15% bezrobotnych w tym wieku deklaruje, że najboleśniej odczuwa brak pieniędzy na kształcenie siebie i dzieci.

Opracowała
Macieja FALKOWSKA

A N E K S

Tabela 1. Czy, Pana(i) zdaniem, bezrobocie jest zjawiskiem:

1 - do którego pod żadnym pozorem nie wolno dopuszczać; 2 - z którym należy walczyć, ale nie za każdą cenę; 3 - z którym trzeba się pogodzić; 4 - normalnym w zdrowej gospodarce; 5 - pożytecznym dla gospodarki

	(%)						
	1	2	3	4	5	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	50	41	2	4	0	2	1036
Płeć							
Mężczyźni	48	43	2	5	0	1	491
Kobiety	52	38	3	4	0	2	545
Wiek							
18-24 lat	47	43	3	6	1	1	148
25-34	45	44	3	8	0	0	183
35-44	41	46	3	5	1	3	189
45-54	52	44	1	3	0	0	229
55-64	59	33	2	2	0	2	113
65 lat i więcej	62	29	2	2	0	5	174
Miejsce zamieszkania							
Wieś	61	34	1	1	0	2	382
Miasto do 20 tys.	45	44	2	4	2	3	103
20-100 tys.	50	41	3	4	0	3	204
101-500 tys.	49	42	3	6	0	1	212
501 tys. i więcej mieszk.	27	55	6	12	0	0	136
Wykształcenie							
Podstawowe	65	27	2	1	1	5	271
Zasadnicze zawodowe	56	39	2	2	0	1	299
Średnie	40	50	2	7	0	1	379
Wyższe	31	50	5	11	2	0	87
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	24	53	5	16	2	0	59
Prac. umysł. niż. szczebla	33	55	5	12	0	0	95
Pracownicy fiz.- umysł.	39	53	0	2	0	1	90
Robotnicy wykwalifikowani	53	39	1	7	0	0	85
Robotnicy niewykwalifik.	55	41	4	0	0	0	34
Rolnicy	66	32	0	0	0	2	70
Pracujący na własny rach.	25	58	3	7	2	3	51
Bierni zawodowo							
Renciści	68	24	2	0	1	6	114
Emeryci	62	31	2	2	0	3	196
Uczniowie i studenci	40	52	1	7	0	0	57
Bezrobotni	57	37	3	1	1	1	149
Gospodynie domowe i inni	41	47	0	12	0	0	39
Pracuje w:							
inst. państw., publicznej	38	53	0	8	0	1	146
spółce właścicieli							
prywatnych i państwa	47	38	6	9	0	0	72
sekt. prywat. poza rolnict.	37	50	3	7	1	1	207
prywatnym gosp. rolnym	66	30	0	0	0	4	87
Dochody na jedną osobę							
Do 275 zł	61	35	2	0	1	2	157
276-399	58	40	2	1	0	0	112
400-549	51	39	3	6	0	1	211
550-799	49	43	3	3	0	3	145
Powyżej 799 zł	40	49	3	7	1	1	176
Ocena własnych war. mater.							
Źłe	65	28	2	2	0	3	356
Średnie	50	42	2	4	0	2	468
Dobre	27	58	4	10	1	0	212
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	53	41	0	4	1	1	58
Raz w tygodniu	55	38	2	3	0	2	481
1-2 razy w miesiącu	52	38	3	4	1	2	192
Kilka razy w roku	39	49	4	6	0	2	210
W ogóle nie uczestniczy	48	39	2	9	0	2	93
Poglądy polityczne							
Lewica	51	41	2	5	1	1	333
Centrum	48	42	2	7	0	2	258
Prawica	44	49	2	5	0	1	224
Trudno powiedzieć	59	30	4	1	1	5	220

Tabela 2. Czy liczy się Pan(i) z możliwością utraty obecnej pracy (np. zwolnienia, bankructwa, upadku, likwidacji zakładu, gospodarstwa itp.)?
1 - Bardzo poważnie się z tym liczę; 2 - Raczej tak; 3 - Raczej nie;
4 - Nie, to mało prawdopodobne

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	20	37	22	19	2	503
Płeć						
Mężczyźni	19	39	23	17	2	267
Kobiety	21	35	20	21	2	235
Wiek						
18-24 lat	15	23	35	24	2	50
25-34	23	45	21	9	1	130
35-44	23	33	20	21	3	137
45-54	20	40	19	19	2	146
55-64	10	27	29	32	2	28
65 lat i więcej	6	45	17	32	0	11
Miejsce zamieszkania						
Wieś	17	33	17	30	2	178
Miasto do 20 tys.	38	39	13	9	2	49
20-100 tys.	25	39	21	10	5	91
101-500 tys.	24	34	29	13	0	109
501 tys. i więcej mieszk.	4	49	28	17	1	76
Wykształcenie						
Podstawowe	15	35	24	26	0	63
Zasadnicze zawodowe	26	36	17	17	3	167
Średnie	19	41	20	18	2	207
Wyższe	12	31	39	17	1	65
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier. inteligencja	10	33	33	22	2	57
Prac. umysł. niż. szczebla	17	40	28	13	2	94
Pracownicy fiz.- umysł.	28	41	17	11	3	86
Robotnicy wykwalifikowani	41	43	14	3	0	84
Robotnicy niewykwalifik.	15	65	11	1	8	32
Rolnicy	11	17	26	43	3	68
Pracujący na własny rach.	10	32	30	24	3	46
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	27	31	25	14	2	143
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	24	58	10	8	0	69
sekt. pryw. poza rolnict.	19	44	23	12	3	191
prywatnym gosp. rolnym	9	18	23	48	2	77
Dochody na jedną osobę						
Do 275 zł	34	35	10	21	0	55
276-399	29	38	15	17	0	54
400-549	18	42	21	15	3	119
550-799	31	35	25	9	0	54
Powyżej 799 zł	14	36	28	20	1	108
Ocena własnych war. mater.						
Złe	25	43	11	19	2	117
Średnie	21	37	24	16	2	248
Dobre	15	33	26	24	2	138
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	16	30	20	29	6	18
Raz w tygodniu	22	37	21	17	2	241
1-2 razy w miesiącu	26	40	17	14	2	86
Kilka razy w roku	14	37	24	22	2	116
W ogóle nie uczestniczy	16	34	31	18	0	39
Poglądy polityczne						
Lewica	20	40	18	19	2	167
Centrum	19	35	28	15	2	141
Prawica	15	35	22	26	2	115
Trudno powiedzieć	30	38	18	13	1	80

Tabela 3. Proszę powiedzieć, czy znalezienie innej pracy, dającej podobne dochody, byłoby dla Pana(i) łatwe czy też trudne?

	(%)			
	Łatwe	Trudne	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	15	82	2	502
Płeć				
Mężczyźni	16	82	3	267
Kobiety	15	83	2	235
Wiek				
18-24 lat	37	61	2	50
25-34	15	84	1	130
35-44	17	78	5	137
45-54	7	92	1	146
55-64	10	85	5	28
65 lat i więcej	27	73	0	11
Miejsce zamieszkania				
Wieś	12	87	2	178
Miasto do 20 tys.	17	83	0	49
20-100 tys.	11	88	1	91
101-500 tys.	14	82	4	109
501 tys. i więcej mieszk.	31	65	3	76
Wykształcenie				
Podstawowe	8	92	0	63
Zasadnicze zawodowe	8	89	2	167
Średnie	18	81	1	207
Wyższe	33	59	8	65
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	32	63	5	57
Prac. umysł. niż. szczebla	15	83	2	94
Pracownicy fiz.- umysł.	26	72	1	86
Robotnicy wykwalifikowani	11	89	0	84
Robotnicy niewykwalifik.	1	97	1	32
Rolnicy	4	93	3	68
Pracujący na własny rach.	15	81	4	46
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	13	85	2	143
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	23	76	1	69
sekt. pryw. poza rolnict.	21	77	2	191
prywatnym gosp. rolnym	3	93	4	77
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	2	93	5	55
276-399	15	85	0	54
400-549	14	86	0	119
550-799	19	78	3	54
Powyżej 799 zł	25	72	3	107
Ocena własnych war. mater.				
Złe	11	87	3	117
Średnie	10	89	1	248
Dobre	30	67	4	138
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	21	79	0	18
Raz w tygodniu	14	84	2	241
1-2 razy w miesiącu	9	89	2	86
Kilka razy w roku	20	76	4	116
W ogóle nie uczestniczy	21	79	0	38
Poglądy polityczne				
Lewica	15	83	2	166
Centrum	15	83	2	141
Prawica	21	75	4	115
Trudno powiedzieć	9	90	1	80

Tabela 4. Jak Pan(i) sądzi, z czego utrzymują się ludzie bezrobotni w Polsce? Proszę wskazać nie więcej niż trzy możliwości. 1 - Z zasiłku dla bezrobotnych; 2 - Z prac dorywczych; 3 - Z prac stałych; 4 - Z pomocy opieki społecznej, instytucji charytatywnych, Kościoła; 5 - Pozostają na utrzymaniu członków rodziny; 6 - Z oszczędności; 7 - Z wyprzedaży posiadanych przedmiotów; 8 - Z pieniędzy zdobytych nieuczciwie;

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8
Ogółem	72	70	4	47	47	3	8	22
Płeć								
Mężczyźni	70	72	4	43	46	3	9	22
Kobiety	73	68	3	50	48	2	6	21
Wiek								
18-24 lat	77	71	7	45	44	2	8	33
25-34	79	72	4	45	47	3	7	22
35-44	69	74	2	43	43	4	9	24
45-54	65	68	4	50	53	2	8	20
55-64	73	72	2	51	41	1	9	17
65 lat i więcej	71	62	3	46	48	2	5	15
Miejsce zamieszkania								
Wieś	73	66	5	46	48	2	6	20
Miasto do 20 tys.	80	73	2	47	49	3	2	15
20-100 tys.	67	68	3	52	45	3	11	18
101-500 tys.	69	72	2	43	44	1	9	31
501 tys. i więcej mieszk.	73	73	3	44	47	4	9	21
Wykształcenie								
Podstawowe	76	65	5	49	46	3	5	13
Zasadnicze zawodowe	72	66	6	49	44	3	8	23
Średnie	68	74	1	44	49	2	9	26
Wyższe	74	76	2	41	48	0	6	22
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	72	79	0	36	48	0	11	25
Prac. umysł. niż. szczebla	72	71	2	44	52	2	5	31
Pracownicy fiz. - umysł.	72	74	3	44	44	2	10	29
Robotnicy wykwalifikowani	69	65	4	51	46	8	11	26
Robotnicy niewykwalifik.	80	63	10	29	48	8	4	35
Rolnicy	70	73	4	50	39	0	11	17
Pracujący na własny rach.	80	77	0	51	44	2	3	17
Bierni zawodowo								
Renciści	72	65	2	53	40	0	6	15
Emeryci	72	64	5	46	49	3	6	17
Uczniowie i studenci	80	68	3	43	47	3	4	35
Bezrobotni	64	72	7	49	52	3	11	15
Gospodynie domowe i inni	80	77	5	51	45	0	3	15
Pracuje w:								
inst. państw., publicznej	70	71	4	47	50	3	7	28
spółce właścicieli								
prywatnych i państwa	66	68	2	48	40	8	3	26
sekt. pryw. poza rolnict.	75	72	2	38	50	1	10	28
prywatnym gosp. rolnym	72	68	3	49	45	0	10	19
Dochody na jedną osobę								
Do 275 zł	74	61	7	52	51	3	9	16
276-399	72	72	0	57	42	0	14	20
400-549	75	71	5	51	43	3	3	20
550-799	70	67	3	46	51	3	10	18
Powyżej 799 zł	70	73	2	37	51	1	12	22
Ocena własnych war. mater.								
Złe	70	67	4	47	51	3	10	17
Średnie	72	70	3	50	44	2	7	23
Dobre	75	73	4	39	46	4	4	26
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	68	75	2	43	41	1	10	19
Raz w tygodniu	73	69	5	50	47	3	6	19
1-2 razy w miesiącu	71	66	3	49	47	3	6	19
Kilka razy w roku	71	69	3	42	48	3	10	29
W ogóle nie uczestniczy	68	77	2	38	47	1	11	24
Poglądy polityczne								
Lewica	74	69	4	45	48	3	9	22
Centrum	72	70	2	48	49	3	8	25
Prawica	66	70	5	48	46	2	8	21
Trudno powiedzieć	73	70	4	46	44	2	4	17

(continued)

Tabela 4 (cd.). Jak Pan(i) sądzi, z czego utrzymują się ludzie bezrobotni w Polsce? Proszę wskazać nie więcej niż trzy możliwości

(%)

	Z drobnego handlu	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	21	1	1036
Płeć			
Mężczyźni	23	0	491
Kobiety	19	1	545
Wiek			
18-24 lat	14	0	148
25-34	18	0	183
35-44	23	0	189
45-54	23	1	229
55-64	22	0	113
65 lat i więcej	22	3	174
Miejsce zamieszkania			
Wieś	15	1	382
Miasto do 20 tys.	22	1	103
20-100 tys.	25	0	204
101-500 tys.	26	0	212
501 tys. i więcej mieszk.	22	0	136
Wykształcenie			
Podstawowe	17	2	271
Zasadnicze zawodowe	20	1	299
Średnie	22	0	379
Wyższe	26	0	87
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	25	0	59
Prac. umysł. niż. szczebla	20	0	95
Pracownicy fiz. - umysł	21	0	90
Robotnicy wykwalifikowani	15	0	85
Robotnicy niewykwalifik.	16	0	34
Rolnicy	23	0	70
Pracujący na własny rach.	26	0	51
Bierni zawodowo			
Renciści	21	3	114
Emeryci	23	1	196
Uczniowie i studenci	16	0	57
Bezrobotni	18	0	149
Gospodynie domowe i inni	21	0	39
Pracuje w:			
inst. państw., publicznej	16	0	146
spółce właścicieli			
prywatnych i państwa	27	0	72
sekt. pryw. poza rolnict.	22	0	207
prywatnym gosp. rolnym	21	0	87
Dochody na jedną osobę			
Do 275 zł	22	1	157
276-399	15	0	112
400-549	20	1	211
550-799	26	0	145
Powyżej 799 zł	24	1	176
Ocena własnych war. mater.			
Złe	19	1	356
Średnie	20	0	468
Dobre	23	0	212
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	23	4	58
Raz w tygodniu	18	0	481
1-2 razy w miesiącu	25	1	192
Kilka razy w roku	20	0	210
W ogóle nie uczestniczy	22	1	93
Poglądy polityczne			
Lewica	22	0	333
Centrum	17	0	258
Prawica	28	1	224
Trudno powiedzieć	15	2	220

Tabela 5. Czy obecnie jest Pan(i) bezrobotny(a) lub kiedykolwiek w przeszłości był(a) Pan(i) bezrobotny przez krótki lub dłuższy czas? 1 - Nie jestem i nigdy nie byłem(a)m bezrobotny(a); 2 - Nie jestem bezrobotny(a), ale w przeszłości byłem(a)m bezrobotny(a) przez krótki czas; 3 - Nie jestem bezrobotny(a), ale w przeszłości byłem(a)m bezrobotny(a) przez dłuższy czas; 4 - Obecnie jestem bezrobotny(a)

	(%)				
	1	2	3	4	Liczba osób
Ogółem	67	11	6	16	1036
Płeć					
Mężczyźni	65	14	4	17	491
Kobiety	68	9	7	16	545
Wiek					
18-24 lat	51	13	3	33	148
25-34	43	26	7	23	183
35-44	61	9	10	19	189
45-54	67	10	6	16	229
55-64	87	5	3	4	113
65 lat i więcej	97	3	0	0	174
Miejsce zamieszkania					
Wieś	68	12	5	15	382
Miasto do 20 tys.	69	11	8	12	103
20-100 tys.	60	9	7	24	204
101-500 tys.	70	12	4	14	212
501 tys. i więcej mieszk.	67	14	4	15	136
Wykształcenie					
Podstawowe	79	5	3	12	271
Zasadnicze zawodowe	56	16	7	21	299
Średnie	63	12	7	18	379
Wyższe	82	10	2	6	87
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	92	4	4	0	59
Prac. umysł. niż. szczebla	75	15	10	1	95
Pracownicy fiz.- umysł.	48	43	9	0	90
Robotnicy wykwalifikowani	62	22	16	0	85
Robotnicy niewykwalifik.	56	16	20	7	34
Rolnicy	86	12	0	1	70
Pracujący na własny rach.	70	14	13	3	51
Bierni zawodowo					
Renciści	88	9	3	1	114
Emeryci	94	4	2	1	196
Uczniowie i studenci	89	2	0	9	57
Bezrobotni	2	0	0	98	149
Gospodynie domowe i inni	55	11	10	25	39
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	80	14	6	0	146
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	59	28	12	2	72
sekt. pryw. poza rolnict.	60	23	14	3	207
prywatnym gosp. rolnym	85	10	2	3	87
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	46	7	9	38	157
276-399	62	8	5	25	112
400-549	66	19	5	10	211
550-799	79	6	8	7	145
Powyżej 799 zł	80	9	7	5	176
Ocena własnych war. mater.					
Złe	59	8	6	26	356
Średnie	68	14	6	12	468
Dobre	76	12	3	9	212
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	81	5	6	8	58
Raz w tygodniu	70	11	8	12	481
1-2 razy w miesiącu	59	13	2	26	192
Kilka razy w roku	66	15	4	15	210
W ogóle nie uczestniczy	59	9	4	28	93
Poglądy polityczne					
Lewica	67	12	4	17	333
Centrum	64	12	8	16	258
Prawica	70	13	4	13	224
Trudno powiedzieć	67	8	6	19	220